

RETTENS DOM (Tredje Udvidede Afdeling)

14. maj 1998 ^o

I sag T-317/94,

Moritz J. Weig GmbH & Co. KG, Mayen (Tyskland), ved advokaterne Thomas Jestaedt, Karsten Metzloff og Hanns-Christian Salger, Düsseldorf, Hamburg og Frankfurt am Main, senere også ved advokat Verena von Bomhard, Hamburg, og med valgt adresse i Luxembourg hos advokat Philippe Dupont, 8-10, rue Mathias Hardt,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved Bernd Langeheine og Richard Lyal, Kommissionens Juridiske Tjeneste, som befuldmægtigede, bistået af advokat Dirk Schroeder, Köln, og med valgt adresse i Luxembourg hos Carlos Gómez de la Cruz, Kommissionens Juridiske Tjeneste, Wagnercentret, Kirchberg,

sagsøgt,

^o Processprog: tysk.

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1),

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Tredje Udvidede Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, B. Vesterdorf, og dommerne C. P. Briët, P. Lindh, A. Potocki og J. D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Palacio González,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter mundtlig forhandling, der fandt sted fra den 25. juni 1997 til den 8. juli 1997,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

- 1 Den foreliggende sag vedrører Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton, EFT L 243, s. 1), som berigtiget inden offentliggørelsen ved Kommissionens

beslutning af 26. juli 1994 (K(94) 2135 endelig udg.) (herefter »beslutningen«). Ved beslutningen blev 19 producenter, der leverer karton inden for Fællesskabet, pålagt bøder for overtrædelser af traktatens artikel 85, stk. 1.

- 2 Det produkt, som beslutningen vedrører, er karton. I beslutningen omtales tre kartonkvaliteter, henholdsvis »GC«, »GD« og »SBS«.

- 3 Kartonkvaliteten GD (herefter »GD-kvaliteter«) er en bleget æskekarton (genbrugspapir), der normalt anvendes til emballering af nonfoodprodukter.

- 4 Kartonkvaliteten GC (herefter »GC-kvaliteter«) er en karton med hvidt dæklag, der normalt anvendes til emballering af fødevarer. GC-kvaliteter er af en bedre kvalitet end GD-kvaliteter. I den periode, beslutningen vedrører, var prisforskellen mellem disse to produkter sædvanligvis ca. 30%. De bedste GC-kvaliteter anvendes endvidere i et vist omfang til grafiske formål.

- 5 SBS er forkortelsen for et helt igennem hvidt kartonprodukt (herefter »SBS-kvaliteter«). Prisen for dette produkt ligger ca. 20% over prisen for GC-kvaliteter. Det anvendes til emballering af fødevarer, kosmetik, lægemidler og cigaretter, men dets hovedanvendelse er grafiske formål.

- 6 Ved skrivelse af 22. november 1990 indgav British Printing Industries Federation, der er brancheorganisation for de fleste kartonemballagetrykkerier i Det Forenede Kongerige (herefter »BPIF«), en uformel klage til Kommissionen. BPIF hævdede,

at de kartonproducenter, der leverede til Det Forenede Kongerige, havde foretaget en række samtidige og ensartede prisforhøjelser, og anmodede Kommissionen om at undersøge, hvorvidt der forelå en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler. BPIF udsendte en pressemeddelelse for at sikre, at dens initiativ blev omtalt i pressen. Pressemeddelelsen blev omtalt af fagpressen i december 1990.

- 7 Den 12. december 1990 indgav Fédération française du cartonnage ligeledes en uformel klage til Kommissionen, hvori den fremsatte påstande vedrørende det franske kartonmarked svarende til dem, der var indeholdt i BPIF's klage.
- 8 Den 23. og 24. april 1991 foretog Kommissionens repræsentanter i henhold til artikel 14, stk. 3, i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikel 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), samtidige, uanmeldte kontrolundersøgelser hos et antal virksomheder og brancheorganisationer inden for kartonsektoren.
- 9 Efter disse undersøgelser fremsatte Kommissionen i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 begæring til alle de virksomheder, denne beslutning er rettet til, om oplysninger og skriftligt materiale.
- 10 På grundlag af de ved kontrolundersøgelserne og begæringerne om oplysninger og skriftligt materiale fremkomne oplysninger konkluderede Kommissionen, at de berørte virksomheder fra midten af 1986 og mindst til april 1991 (i de fleste tilfælde) havde deltaget i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.

- 11 Den besluttede som følge heraf at indlede en procedure i henhold til denne bestemmelse. Ved skrivelse af 21. december 1992 fremsendte Kommissionen en meddelelse af klagepunkter til hver enkelt virksomhed. Samtlige virksomheder svarede skriftligt. Ni virksomheder begærede mundtlig høring. Høringen fandt sted fra den 7. til den 9. juni 1993.
- 12 Som afslutning på proceduren vedtog Kommissionen en beslutning, der bl.a. indeholder følger bestemmelser:

»Artikel 1

Buchmann GmbH, Cascades SA, Enso-Gutzeit Oy, Europa Carton AG, Finnboard — the Finnish Board Mills Association, Fiskeby Board AB, Gruber & Weber GmbH & Co. KG, Kartonfabrick 'De Eendracht' NV (der handler under navnet BPB de Eendracht), NV Koninklijke KNP BT NV (tidligere Koninklijke Nederlandse Papierfabrieken NV), Laakmann Karton GmbH & Co. KG, Mo och Domsjö AB (MoDo), Mayr-Melnhof Kartongesellschaft mbH, Papeteries de Lancey SA, Rena Kartonfabrik A/S, Sarrió SpA, SCA Holding Ltd (tidligere Reed Paper & Board (UK) Ltd), Stora Kopparbergs Bergslags AB, Enso Española SA (tidligere Tampella Española SA) og Moritz J. Weig GmbH & Co. KG har overtrådt artikel 85, stk. 1, i EF-traktaten ved deltagelse

- i Buchmann's og Rena's tilfælde fra omkring marts 1988 og i hvert fald til slutningen af 1990
- hvad angår Enso Española i hvert fald fra marts 1988 til i hvert fald udgangen af april 1991
- i Gruber & Weber's tilfælde i hvert fald fra 1988 og indtil slutningen af 1990

— i de andre tilfælde fra midten af 1986 og i hvert fald til april 1991

i en aftale og samordnet praksis, der startede medio 1986, og som indebar, at leverandører af karton i EF

— samledes regelmæssigt ved en række hemmelige og institutionaliserede møder for at diskutere og nå til enighed om en fælles brancheplan med henblik på at begrænse konkurrencen

— nåede til enighed om regelmæssige prisstigninger for hver produktkvalitet i den enkelte nationale valuta

— planlagde og iværksatte samtidige og ensartede prisstigninger i hele EF

— nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden

— traf i stigende grad siden begyndelsen af 1990 samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger

— udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler.

...

Artikel 3

Følgende bøder pålægges nedennævnte virksomheder for den overtrædelse, der er omhandlet i artikel 1:

...

xix) Moritz J. Weig GmbH, en bøde på 3 000 000 ECU

...«

- 13 Det fremgår af beslutningen, at overtrædelsen fandt sted gennem organet »Product Group Paperboard« (herefter »PG Paperboard«), der omfattede en række grupper eller udvalg.
- 14 Under dette organ oprettedes i midten af 1986 et udvalg, »Presidents Working Group« (herefter »PWG«), der bestod af repræsentanter for den øverste ledelse for de største kartonproducenter i Fællesskabet (ca. otte).
- 15 PWG's formål var navnlig drøftelse og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser og kapacitet. Gruppen traf navnlig generelle beslutninger om tidspunkterne for og størrelsen af de prisforhøjelser, som producenterne skulle gennemføre.

- 16 PWG refererede til »Direktørkonferencen« (herefter »Direktørkonferencen« eller »PC«), i hvis møder næsten samtlige administrerende direktører for virksomhederne deltog (mere eller mindre regelmæssigt). I den relevante periode holdt Direktørkonferencen møde to gange om året.
- 17 I slutningen af 1987 oprettedes »Joint Marketing Committee« (herefter »JMC«). Dette udvalgs hovedopgave var at bestemme, hvorvidt og i bekræftende fald hvorledes der kunne gennemføres prisforhøjelser, samt at fastlægge enkelthederne i forbindelse med de prisinitiativer, der besluttedes af PWG, for hvert af de berørte lande og for de store kunder med henblik på at gennemføre et ensartet prissystem i Europa.
- 18 Det Økonomiske Udvalg (herefter »DØU«) drøftede bl.a. prisbevægelser på de nationale markeder og ordrebeholdninger og meddelte resultaterne af sine undersøgelser til JMC, eller indtil udgangen af 1987 til dens forgænger, Marketing Committee. DØU, der bestod af flertallet af de berørte virksomheders marketingdirektører, holdt møder flere gange om året.
- 19 Det fremgår endvidere af beslutningen, at Kommissionen antog, at PG Paperboard's aktiviteter befordredes ved hjælp af udveksling af oplysninger gennem Fides, der er et forvaltningsinstitut med hjemsted i Zürich (Schweiz). Det fremgår af beslutningen, at de fleste af PG Paperboard's medlemmer sendte regelmæssige rapporter om ordrer, produktion, omsætning og kapacitetsudnyttelse til Fides. Rapporterne blev behandlet i Fides-systemet, og de samlede data blev udsendt til medlemmerne.
- 20 For så vidt angår Moritz J. Weig GmbH & Co. KG (herefter »Weig«) fastslog Kommissionen, at selskabet havde deltaget i møder i PC i den af beslutningen omfattede periode og i møder i JMC og PWG fra 1988.

Retsforhandlinger

- 21 Sagsøgeren anlagde nærværende sag ved stævning indleveret til Rettens Justitskontor den 9. oktober 1994.
- 22 16 af de øvrige 18 selskaber, der blev anset for ansvarlige for overtrædelsen, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (sag T-295/94, T-301/94, T-304/94, T-308/94, T-309/94, T-310/94, T-311/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94).
- 23 Ved skrivelse indleveret til Rettens Justitskontor den 10. juni 1996 hævdede sagsøgeren i sag T-301/94, Laakmann Karton GmbH, sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 18. juli 1996 (sag T-301/94, Laakmann Karton mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).
- 24 Fire finske virksomheder, der er medlemmer af sammenslutningen Finnboard, og som i denne egenskab er anset for solidarisk ansvarlige for den bøde, der er pålagt Finnboard, har ligeledes anlagt sag til prøvelse af beslutningen (forenede sager T-339/94 — T-342/94).
- 25 Endelig er der anlagt sag af sammenslutningen CEPI-Cartonboard, som ikke er adressat for beslutningen. CEPI har imidlertid ved skrivelse, indleveret til Rettens Justitskontor den 8. januar 1997, hævet sagen, der blev slettet af Rettens register ved kendelse af 6. marts 1997 (sag T-312/94, CEPI-Cartonboard mod Kommissionen, ikke trykt i Samling af Afgørelser).
- 26 Ved skrivelse af 5. februar 1997 indkaldte Retten parterne til et uformelt møde, bl.a. for at høre deres bemærkninger til en eventuel forening af sagerne T-295/94,

T-304/94, T-308/94 — T-311/94, T-317/94, T-319/94, T-327/94, T-334/94, T-337/94, T-338/94, T-347/94, T-348/94, T-352/94 og T-354/94 med henblik på den mundtlige forhandling. Under mødet, der fandt sted den 29. april 1997, tiltrådte parterne, at sagerne forenedes.

- 27 Ved kendelse af 4. juni 1997 har formanden for Rettens Tredje Udvidede Afdeling besluttet at forene sagerne med henblik på den mundtlige forhandling, idet de har forbindelse med hinanden, jf. procesreglementets artikel 50, og at tage en begæring om fortrolighed, som sagsøgeren i sag T-334/94 har fremsat, til følge.
- 28 Ved kendelse af 20. juni 1997 har afdelingsformanden taget en begæring om fortrolighed fra sagsøgeren i sag T-337/94 til følge for så vidt angår et dokument, der er blevet fremlagt som svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten.
- 29 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten (Tredje Udvidede Afdeling) besluttet at indlede den mundtlige forhandling og truffet foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse, idet parterne er blevet opfordret til at besvare en række skriftlige spørgsmål samt til at fremlægge visse dokumenter. Parterne har efterkommet opfordringerne.
- 30 Parterne i de i præmis 26 anførte sager afgav mundtlige indlæg og besvarede spørgsmål fra Retten i retsmøder, der blev afholdt i tidsrummet fra den 25. juni til den 8. juli 1997.

Parternes påstande

31 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

- Beslutningen annulleres helt eller delvis.
- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger, herunder udgifterne i forbindelse med etablering af en bankgaranti.

Subsidiært:

- Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, nedsættes.
- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger, herunder de udgifter, sagsøgeren har afholdt for at stille en bankgaranti for det beløb, hvormed bøden nedsættes.

32 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

- Frifindelse.
- Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Påstanden om, at beslutningens artikel 1 annulleres helt eller delvis

Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i foranstaltninger med henblik på mængdetilpasning

Parternes argumenter

- 33 Anbringendet omfatter to led.
- 34 Sagsøgeren har for det første henvist til, at de i bestemmelsen nævnte virksomheder ifølge beslutningens artikel 1 »nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden«, og »i stigende grad siden begyndelsen af 1990 [traf] samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF ...«.
- 35 Da sagsøgeren kun lejlighedsvis deltog i møder i PG Paperboard, var selskabet ikke bekendt med sådanne former for forståelse eller samordning. Under de møder i PC, PWG og JMC, som selskabets repræsentanter deltog i, blev der kun ført generelle drøftelser om fastholdelse af mængderne for bestemte grupper af producenter i de enkelte lande og om produktionsstandsninger.
- 36 Under de møder i PWG, som selskabets repræsentanter deltog i, talte man om de solgte mængder for virksomhederne i de enkelte lande på det europæiske marked. Der blev herved foretaget en sammenligning mellem statistikkerne over de solgte mængder for de enkelte grupper af lande og statistikkerne fra tidligere møder.

Disse oplysninger blev givet med henblik på, at de enkelte nationale grupper ikke forhøjede deres andele på det europæiske marked.

- 37 Under de møder i JMC, som sagsøgerens repræsentanter deltog i, blev der undertiden talt om midlertidige produktionsstandsninger. Fra 1990 erklærede sagsøgerens repræsentant imidlertid regelmæssigt, at han ikke var bemyndiget til at udtale sig om sin virksomheds mængdepolitik. Markedssituationen retfærdiggjorde i øvrigt ikke produktionsstandsninger hos sagsøgeren i den af beslutningen omfattede periode.
- 38 Sagsøgeren har erindret om, at Kommissionens påstande om mængdetilpasning er baseret på tre bevismidler, nemlig Stora's svar af 14. februar 1992 på en begæring om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17 (bilag 43 til meddelelsen af klagepunkter), det fortrolige notat af 28. december 1988 fra salgsdirektøren for FS-Karton (Mayr-Melnhof-koncernen) (bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter) og notatet af 3. oktober 1988 fra Rena's administrerende direktør vedrørende et særligt møde i Nordic Paper Institute (herefter »NPI«) (bilag 102 til meddelelsen af klagepunkter).
- 39 Ifølge sagsøgeren burde Kommissionen ikke have benyttet Stora's udtalelser som et centralt bevismiddel.
- 40 Bilag 73 og 102 til meddelelsen af klagepunkter nævner på intet sted det »pris frem for mængde«-princip, som Stora taler om i sit svar til Kommissionen. De indeholder kun generelt formulerede ønsker og overvejelser og kan ikke betragtes som bevis for, at der var aftalt og endog truffet produktionsbegrænsningsforanstaltninger.

- 41 Med anbringendets andet led gør sagsøgeren gældende, at oplysningerne om selskabets egen produktion viser, at det ikke deltog i nogen form for mængdetilpasning. Selskabet har detaljeret redegjort for udviklingen i sin afsætning og understreget, at det mere end fordoblede sin afsætning på hele Fællesskabets marked mellem 1986 og 1991, selv om salget af karton kun steg med knap 20%. På selskabets vigtigste geografiske marked, nemlig det tyske, var stigningen i de solgte mængder endnu større.
- 42 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet på intet tidspunkt over for de andre deltagere i møderne i JMC tilkendegav, at det ville standse produktionen for at nedbringe mængderne. De produktionsstandsninger i slutningen af 1990 og begyndelsen af 1991, der er omtalt i et håndskrevet notat fra FS-Karton's salgsdirektør (bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter), skyldtes juleferien.
- 43 Kommissionen har anført, at der ikke er modstrid mellem Kommissionens konstateringer og sagsøgerens udtalelser om, at der i PWG og JMC kun blev ført generelle drøftelser om fastholdelse af mængderne og om produktionsstandsninger, selv om der blev talt om fastholdelse af mængderne for bestemte grupper af producenter i de enkelte lande og om midlertidige produktionsstandsninger (jf. ovenfor, præmis 36 og 37). De pågældende drøftelser drejede sig nemlig åbenbart om begrænsning af de forskellige producenters afsætning, dvs. nøje definerede problemstillinger.
- 44 Disse angivelser bekræfter efter Kommissionens opfattelse allerede, at der under møderne i PG Paperboard blev talt om fastholdelse af mængderne og midlertidige produktionsstandsninger, og de beviser, Kommissionen har fundet, viser i øvrigt, at drøftelserne ikke var begrænset til en generel udveksling af synspunkter, men at deltagerne indgik faste aftaler om fastholdelse af bestemte produktionsmængder og markedsandele.

- 45 I sin anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter) beskriver Stora i detaljer det princip, som gik ud på at opretholde en tilnærmelsesvis balance mellem udbud og efterspørgsel, det såkaldte princip om »pris frem for mængde«. Ifølge Kommissionen fremgår det af beskrivelsen af dette princip, at det var et væsentligt element i det konkurrencebegrænsende samarbejde i PG Paperboard, og at der var enighed om, at det var af afgørende betydning at opretholde en balance mellem udbud og efterspørgsel for at sikre prisstabilitet. Desuden accepterede producenterne som følge af nedgangen i efterspørgslen i 1990 at foretage midlertidige produktionsstandsninger, hvis varighed blev fastlagt på grundlag af de årlige kapacitetsrapporter (punkt 24 og 25 i redegørelsen).
- 46 Stora's redegørelser vedrørende princippet om »pris frem for mængde«, som omfattede mængdetilpasning og begrænsning af markedsandelene, støttes af flere andre beviser, f.eks. det fortrolige notat fra FS-Karton's salgsdirektør [bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter, s. 3, punkt 1), og s. 5, punkt 5)].
- 47 Kommissionen har endvidere henvist til det håndskrevne notat fra samme direktør (bilag 115 til meddelelsen af klagepunkter), hvori flere individuelle producenters ordrebeholdninger er angivet i dage eller i uger, undertiden sågar i relation til bestemte kartonmaskiner. Disse oplysninger blev sammen med oplysningerne om kapaciteterne brugt til at fastlægge kapacitetsudnyttelsen og til om fornødent at planlægge produktionsstandsninger.
- 48 Angivelserne i Stora's redegørelse støttes også af et notat med overskriften »Highlights«, som vedrører et møde i DØU den 3. oktober 1989 (bilag 70 til meddelelsen af klagepunkter).
- 49 På baggrund af disse betragtninger konkluderer Kommissionen, at sagsøgeren må anses for at have deltaget i møder i PG Paperboard, hvorunder der blev ført drøftelser om begrænsning af producerede mængder, fastholdelse af markedsandele og midlertidige produktionsstandsninger.

- 50 Under disse omstændigheder er de argumenter, sagsøgeren har fremført i anbringendets andet led vedrørende selskabets adfærd, uden betydning.

Rettens bemærkninger

— Eksistensen af en samordning med hensyn til fastfrysning af markedsandele og kontrol med udbuddet

- 51 For så vidt angår anbringendets første led bemærkes, at det fremgår af beslutningens artikel 1, at de deri nævnte virksomheder har overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, idet de i referenceperioden har deltaget i en aftale og samordnet praksis, som indebar, at leverandører af karton i Fællesskabet bl.a. »nåede til forståelse om at fastholde markedsandelene for de store producenter på konstante niveauer, dog med mulighed for ændring fra tid til anden« og »i stigende grad siden begyndelsen af 1990 [traf] samordnede foranstaltninger til styring af leverancer af produktet i EF for derved at sikre gennemførelsen af de nævnte samordnede prisstigninger«.
- 52 Ifølge Kommissionen blev disse to former for ulovligt samarbejde, der i beslutningen behandles under overskriften »Mængdetilpasning«, indledt i referenceperioden af de virksomheder, der deltog i PWG's møder. Det fremgår således af beslutningens betragtning 37, tredje afsnit, at PWG's egentlige formål ifølge Stora bl.a. var »drøftelser og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser, prisforhøjelser og kapacitet«.
- 53 I beslutningen (betragtning 37, femte afsnit) hedder det om PWG's rolle i relation til det ulovlige samarbejde om markedsandele: »I forbindelse med initiativer til prisforhøjelser foregik de i PWG indgående drøftelser vedrørende markedsandele i

Vesteuropa for sammenslutninger af virksomheder inden for de enkelte lande og for de enkelte producentkoncerner. Som et resultat af disse drøftelser opnåedes visse former for 'arrangementer' mellem deltagerne med hensyn til deres respektive markedsandele med det formål at sikre, at gennemførelsen af de samordnede prisinitiativer ikke blev truet af en situation, hvor udbuddet oversteg efterspørgslen. Faktisk enedes de store producentkoncerner om at fastholde deres markedsandele på de niveauer, der fremgik af de årlige produktions- og salgsstatistikker, der forelå i endelig form fra Fides i marts det følgende år. Udviklingen med hensyn til markedsandele blev analyseret på hvert af de møder, der holdtes i PWG, på basis af månedlige opgørelser fra Fides, og såfremt der konstateredes væsentlige udsving, blev den formodet ansvarlige virksomhed afkrævet en forklaring.«

54 Det fremgår af beslutningens betragtning 52, at »i forbindelse med den enighed, der opnåedes i PWG i løbet af 1987, blev de store producenters andele af det vesteuropæiske marked 'fastfrosset' på de aktuelle niveauer, og der blev ikke gjort forsøg på at hverve nye kunder eller forøge salget til de faste kunder gennem aggressive priskampagner«.

55 I betragtning 56, første afsnit, understreges følgende: »Den grundlæggende forståelse mellem de største producenter om ikke at udvide deres respektive markedsandele bestod i hele den periode, denne beslutning vedrører.« I betragtning 57 hedder det: »'Udviklingen inden for markedsandele' blev analyseret på alle PWG's møder på grundlag af foreløbige statistikker.« Endelig understreges det i betragtning 56, sidste afsnit: »De virksomheder, der deltog i disse drøftelser om markedsandele, var de samme, som havde sæde i PWG, nemlig: Cascades, Finnboard, KNP (indtil 1988), [Mayr-Melnhof], MoDo, Sarrió, de to medlemmer af Stora-koncernen, CBC og Feldmühle og (fra 1988) Weig.«

56 Retten finder, at Kommissionen har bevist eksistensen af et ulovligt samarbejde om markedsandele mellem deltagerne i PWG's møder.

- 57 Kommissionens analyse hviler navnlig på Stora's redegørelser (bilag 39 og 43 til meddelelsen af klagepunkter) og bestyrkes af bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter.
- 58 I bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter oplyser Stora: »[Der] afholdtes møder i PWG fra 1986 med det formål at bidrage til at skabe disciplin på markedet ... Til gruppens (lovlige) formål hørte bl.a. drøftelser og opnåelse af enighed vedrørende markeder, markedsandele, priser, prisforhøjelser, efterspørgsel og kapacitet. Gruppens opgaver omfattede bl.a., at give Direktørkonferencen en vurdering og beskrivelse af den nøjagtige tilstand med hensyn til udbud og efterspørgsel på markedet og de forholdsregler, der burde træffes for at skabe disciplin på markedet.«
- 59 Stora har om det ulovlige samarbejde med hensyn til markedsandele oplyst, at »de andele, der blev erhvervet af koncerner i Det Europæiske Fællesskab, EFTA og i andre lande, som PG Paperboard's medlemmer havde leveret til, blev gennemgået i PWG«, samt at PWG »drøftede muligheden for at bevare markedsandelene på det hidtidige niveau« (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 19). Stora anførte endvidere (samme dokument, punkt 6), at »drøftelserne vedrørende markedsandelene for fabrikanterne i Europa [ligeledes] fandt sted i denne periode, således at den første referenceperiode byggede på 1987-niveauerne«.
- 60 I sit svar af 14. februar 1992 på et spørgsmål fra Kommissionen af 23. december 1991 (bilag 43 til meddelelsen af klagepunkter) præciserer Stora endvidere: »Aftalerne om niveauerne for markedsandelene, som PWG's medlemmer indgik, vedrørte hele Europa. Disse aftaler byggede på samlede årlige tal for det foregående år, der sædvanligvis forelå endeligt i marts måned det følgende år« (punkt 1.1).
- 61 Denne påstand underbygges i samme dokument med følgende formulering: »... drøftelserne mandede ud i aftaler mellem PWG's medlemmer, der sædvanligvis blev indgået marts måned hvert år, og som havde til formål at fastholde deres

markedsandele på samme niveau som i det foregående år« (punkt 1.4). Stora har endvidere anført, at »der ikke blev truffet nogen form for foranstaltninger for at sikre, at aftalerne blev overholdt«, og at deltagerne i PWG's møder »var klar over, at hvis de erhvervede en særlig stilling på markeder, som andre leverede til, ville disse gøre gengæld på andre markeder« (samme punkt).

62 Stora har endelig oplyst, at Weig deltog i drøftelserne om markedsandele (punkt 1.2).

63 Stora's påstande om et ulovligt samarbejde om markedsandele bekræftes af bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter. Dette dokument, der blev fundet hos FS-Karton, er et fortroligt notat af 28. december 1988 fra den marketingchef, der var ansvarlig for Mayr-Melnhof-koncernens salg i Tyskland (hr. Katzner), til koncernens administrerende direktør i Østrig (hr. Gröller) om markedssituationen.

64 Ifølge dette dokument, der er gengivet i beslutningens betragtning 53, 54 og 55, havde det nærmere samarbejde på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), som var blevet aftalt i 1987, betydet »vindere« og »tabere«. Ifølge notatets forfatter hørte Mayr-Melnhof til taber-gruppen af en række grunde, herunder:

»2) Der har kun kunnet indgås en aftale, idet vi er blevet pålagt en 'sanktion' — man har krævet, at vi bringer visse 'ofre'.

3) Markedsandele for 1987 skulle 'fastfryses', bestående kontakter skulle oprettholdes, og der måtte ikke anvendes tilbudspriser for at hverve nye aktiviteter eller kvaliteter (resultatet vil vise sig i januar 1989 — såfremt alle deltagere er loyale).«

- 65 Disse passager skal læses på baggrund af den større sammenhæng, notatet indgår i.
- 66 Herom henviser forfatteren til notatet i dets indledning til det nærmere samarbejde på europæisk plan på »direktørniveau«. Dette udtryk blev af Mayr-Melnhof fortolket som omfattende både PWG og PC generelt, dvs. uden reference til en bestemt begivenhed eller et bestemt møde (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 2.a), hvilket ikke kræver nærmere forklaring på dette sted.
- 67 Forfatteren anfører endvidere, at samarbejdet har medført »prisdisciplin«, hvilket har betydet »vindere« og »tabere«.
- 68 Bemærkningen om fastfrysning af markedsandelene på 1987-niveau skal således forstås på baggrund af denne disciplin, som blev besluttet på »direktørniveau«.
- 69 Henvisningen til 1987 som referenceår stemmer endvidere overens med Stora's anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen om klagepunkter, jf. ovenfor, præmis 58).
- 70 Endelig må det konstateres, at sagsøgerens argumentation ikke kan afsvække de ovennævnte dokumenters beviskraft, da sagsøgeren alene påstår, at de i PWG repræsenterede virksomheder kun førte generelle drøftelser. På baggrund af ovenstående betragtninger kan anerkendelsen heraf endog siges at underbygge Kommissionens udtalelser i beslutningen.

- 71 Med hensyn til PWG's rolle i det ulovlige samarbejde om kontrol med leverancer, som var karakteristisk for analysen af produktionsstandsninger, hedder det i beslutningen, at PWG havde afgørende betydning for gennemførelsen af produktionsstandsninger, da produktionskapaciteten forøgedes, og efterspørgslen faldt: »... fra begyndelsen af 1990 [fandt] de førende producenter i branchen ... det nødvendigt at træffe aftale i PWG's regi om behovet for at indføre midlertidige produktionsstandsninger. De store producenter erkendte, at de ikke kunne styrke efterspørgslen ved at sænke priserne, og at priserne simpelt hen ville falde, hvis de opretholdt fuld produktionskapacitet. Teoretisk kunne man på grundlag af kapacitetsrapporterne beregne, hvor længe driften skulle indstilles for at genoprette ligevægten mellem udbud og efterspørgsel« (beslutningens betragtning 70).
- 72 I beslutningen hedder det endvidere: »Dog foretog PWG aldrig nogen formel tildeling af 'downtime' til de enkelte producenter. Ifølge Stora voldte det praktiske problemer at nå frem til en koordineret plan for produktionsstandsninger, der dækkede samtlige producenter. Stora har udtalt, at dette var grunden til, at der kun 'fandtes et løst system i form af henstillinger'« (beslutningens betragtning 71).
- 73 Retten finder, at Kommissionen i fornødent omfang har bevist eksistensen af et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i PWG's møder.
- 74 De dokumenter, som Kommissionen har fremlagt, underbygger dens analyse.
- 75 I sin anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 24) udtalte Stora: »Med PWG's vedtagelse af princippet om 'pris frem for mængde' og den gradvise gennemførelse af et ensartet prissystem fra 1988 erkendte PWG's medlemmer, at det var nødvendigt at gennemføre produktionsstandsninger for at fastholde priserne, idet stigningen i efterspørgslen faldt. Uden produktionsstandsning-

ger havde det ikke været muligt for producenterne at fastholde det aftalte prisniveau med en voksende overkapacitet.«

- 76 I det følgende punkt i redegørelsen tilføjes det: »I 1988 og 1989 kunne industrien arbejde med en næsten fuldstændig kapacitetsudnyttelse. Produktionsstandsninger, bortset fra sædvanlige standsninger, som skyldtes reparation eller ferier, blev nødvendige fra 1990 ... Senere viste det sig nødvendigt at anvende produktionsstandsninger, når tilgangen af ordrer svigtede, for at kunne gennemføre princippet om 'pris frem for mængde'. De produktionsstandsninger, som krævedes af producenterne (for at sikre ligevægten mellem produktion og forbrug), kunne beregnes på grundlag af kapacitetsrapporterne. PWG angav ikke formelt omfanget af produktionsstandsningerne, men der fandtes et løst system i form af henstillinger ...«
- 77 For så vidt angår punkt 73 i meddelelsen af klagepunkter bemærkes, at forfatterens begrundelse for, at han i skrivende stund anså Mayr-Melnhof for »taber«, er et vigtigt bevis for, at der fandtes et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem deltagerne i PWG's møder.

78 Forfatteren fastslår således:

»4) På dette punkt begynder parterne at blive uenige om, hvad målet er.

...

c) Samtlige salgsmedarbejdere og salgsgenter i Europa blev fritaget for at skulle overholde deres mængdebudgetter, og der fulgtes, stort set undtagel-

sesfrit, en streng prispolitik (ofte har vore medarbejdere ikke forstået vores ændrede holdning i relation til markedet — tidligere stilledes der kun krav med hensyn til mængde, mens det herefter alene var prisdisciplinen, der talte, uanset risikoen for produktionsstandsninger).«

- 79 Mayr-Melnhof har anført (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter), at den ovenfor gengivne passage vedrører et internt forhold i virksomheden. Når notatet imidlertid ses i en større sammenhæng, giver dette uddrag udtryk for, at der i forhold til salgsmedarbejderne blev gennemført en streng politik, som var blevet vedtaget på »direktørniveau«. Dokumentet må endvidere ses som udtryk for, at deltagerne i 1987-aftalen, dvs. i hvert fald deltagerne i PWG's møder, utvivlsomt har vurderet følgerne af den politik, der blev besluttet, for det tilfælde at den skulle blive håndhævet med strenghed.
- 80 Af disse grunde finder Retten, at Kommissionen har ført tilstrækkeligt bevis for, at der fandtes et ulovligt samarbejde om markedsandele mellem deltagerne i PWG's møder, samt at der fandtes et ulovligt samarbejde mellem de samme parter om produktionsstandsninger. I det omfang det ikke bestrides, at sagsøgeren deltog i PWG's møder, og i det omfang virksomheden udtrykkeligt er nævnt i redegørelserne fra Stora, har Kommissionen med føje anset sagsøgeren for ansvarlig for at have deltaget i de to former for ulovligt samarbejde, i hvert fald fra det tidspunkt, hvor virksomheden begyndte at deltage i PWG's møder, dvs. fra 1988.
- 81 Sagsøgerens indvendinger mod Stora's redegørelser, hvormed sagsøgeren bestrider dokumenternes bevisværdi, kan ikke antages at svække denne konstatering.
- 82 Det er nemlig for det første ubestridt, at disse redegørelser hidrører fra en af de virksomheder, der anses for at have deltaget i den påståede overtrædelse, og at de indeholder en detaljeret beskrivelse af de drøftelser, der fandt sted i PG Paperboard's organer, af det mål, som forfulgtes af de virksomheder, der havde

sæde her, samt af virksomhedernes deltagelse i de forskellige organers møder. I det omfang dette hovedbevis bekræftes af andre omstændigheder i sagen, er det et relevant grundlag for Kommissionens påstande.

- 83 Da Kommissionen har bevist, at de to nævnte former for ulovligt samarbejde fandtes, er det ikke fornødent at undersøge de andre indsigelser, som sagsøgeren har rejst mod bilag 102 og 115 til meddelelsen af klagepunkter.

— Sagsøgerens faktiske adfærd

- 84 Anbringendets andet led, hvorefter sagsøgerens faktiske adfærd ikke er forenelig med Kommissionens påstande om, at der fandtes de to former for ulovligt samarbejde, kan heller ikke tiltrædes.

- 85 For det første må det ulovlige samarbejde mellem PWG's medlemmer om de to aspekter af princippet om »pris frem for mængde« ikke forveksles med gennemførelsen heraf. De beviser, som Kommissionen har fremlagt, har en sådan bevisværdi, at oplysningerne om sagsøgerens faktiske adfærd på markedet ikke kan påvirke Kommissionens konklusioner om selve eksistensen af det ulovlige samarbejde vedrørende de to aspekter af den omtvistede politik. Sagsøgerens argumenter kan højest ses som et forsøg på at godtgøre, at selskabets adfærd ikke fulgte den linje, der var fastlagt mellem virksomhederne i PWG.

- 86 For det andet modsiges Kommissionens konklusioner heller ikke af de oplysninger, som sagsøgeren har fremlagt. Det understreges, at Kommissionen udtrykkeligt har medgivet, at det ulovlige samarbejde om markedsandele ikke indeholdt »nogen formel bøde- eller erstatningsordning til at styrke den forståelse, der var opnået om markedsandele«, samt at enkelte store producenters markedsandele øgedes

svagt år for år (jf. bl.a. beslutningens betragtning 59 og 60). Kommissionen har endvidere erkendt, at da branchen havde arbejdet med fuld kapacitetsudnyttelse indtil begyndelsen af 1990, havde der praktisk taget ikke været behov for produktionsstandsninger før dette tidspunkt (beslutningens betragtning 70).

- 87 For det tredje følger det af fast retspraksis, at den omstændighed, at en virksomhed ikke bøjer sig for udfaldet af møder, der havde et klart konkurrencebegrænsende formål, ikke kan fritage virksomheden for det fulde ansvar som følge af dens deltagelse i kartellet, når den ikke offentligt har taget afstand fra deres indhold (jf. eksempelvis Rettens dom af 6.4.1995, sag T-141/89, Tréfileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 85). Selv om det antages, at sagsøgerens adfærd på markedet ikke var i overensstemmelse med det aftalte, påvirker denne omstændighed på ingen måde selskabets ansvar for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 88 Anbringendet må herefter i det hele forkastes.

Anbringendet om en fejl fra Kommissionens side med hensyn til overtrædelsens varighed

Parternes argumenter

- 89 Sagsøgeren har for det første anfægtet det forhold, at det er lagt til grund, at selskabet deltog i overtrædelsen fra midten af 1986. Selskabet har ikke gjort sig skyldig i nogen overtrædelse før februar/marts 1988.

- 90 Sagsøgeren har henvist til, at Kommissionen fandt, at overtrædelsen begyndte, da PWG blev oprettet, og det ulovlige samarbejde mellem producenterne »voksede i omfang« (beslutningens betragtning 161). Sagsøgeren er imidlertid ikke bekendt med, om PWG allerede blev oprettet i 1986. Selv hvis dette måtte være tilfældet, havde de medlemmer af PG Paperboard, der ikke var repræsenteret i det pågældende organ, ikke kendskab til dets oprettelse. Desuden er der ingen bevisdokumenter, der støtter Kommissionens påstand om, at det ulovlige samarbejde »voksede i omfang« fra midten af 1986.
- 91 Sagsøgerens deltagelse i møder i PG Paperboard's organer begrænser sig indtil februar/marts 1988 til en deltagelse i et møde i PC. Deltagelsen i dette møde kan imidlertid ikke retfærdiggøre, at Kommissionen lagde til grund, at sagsøgeren deltog i den påståede overtrædelse fra juni 1986. Den praksis, der gik ud på, at formanden for PWG redegjorde for de væsentligste resultater i PC, blev først indført i slutningen af 1988/begyndelsen af 1989. Den udtalelse, der hævdes at være fremsat af en repræsentant for sagsøgeren under et Fides-møde i 1986, hvorefter en forhøjelse på 9% var »for [høj] for det britiske marked«, hvorfor man besluttede sig for 7% (jf. beslutningens betragtning 41), kan ikke være fremsat under et møde i PC. Sagsøgerens repræsentant i PC's møde den 10. november 1986 har ingen erindring om en sådan udtalelse. Den kan højst være blevet fremsat under sideløbende drøftelser i forbindelse med et sådant møde.
- 92 Sagsøgeren deltog ikke i en eventuel prisaftale før de samordnede prisforhøjelser i foråret 1988. Selskabet deltog navnlig ikke i prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i januar 1987, som af Kommissionen blev betragtet som resultatet af en samordning mellem producenterne, hvilket Kommissionen i øvrigt ikke har bestridt.
- 93 Sagsøgeren har for det andet gjort gældende, at det fremgår af beslutningens betragtning 164, at Kommissionen fejlagtigt lagde til grund, at overtrædelsen fortsatte indtil juni 1991. Der fandt ingen konkurrencebegrænsende drøftelser sted efter Kommissionens kontrolundersøgelser i april 1991.

- 94 Kommissionen har anført, at den med rette lagde til grund, at overtrædelsen for sagsøgerens vedkommende som minimum strakte sig over perioden fra midten af 1986 til april 1991.
- 95 Sagsøgeren var fra februar 1986 medlem af PG Paperboard og deltog regelmæssigt i møderne i PC. Sagsøgeren var således bekendt med kartonproducenternes ulovlige aftaler om fælles og ensartede prisforhøjelser, da PC bl.a. havde til opgave at orientere direktørerne om de beslutninger, der blev truffet i PWG, og om de instrukser, der skulle gives til salgsafdelingerne med henblik på gennemførelsen af prisinitiativerne. Disse oplysninger blev som regel givet af formanden for PC, som samtidig var formand for PWG.
- 96 Sagsøgerens påstand om, at selskabet ikke deltog i prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i 1987, er ifølge Kommissionen uden betydning. Sagsøgerens fortsatte deltagelse i møderne i PC giver nemlig tilstrækkeligt grundlag for at betragte selskabet som medlem af kartellet og gøre det ansvarligt for overtrædelsen, idet selskabet nødvendigvis ved planlægningen af sin egen adfærd på markedet tog hensyn til konkurrenternes kommende prisforhøjelser, som det var informeret om.
- 97 Hvad angår overtrædelsens ophør har Kommissionen understreget, at den aldrig har påstået, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse efter april 1991.

Rettens bemærkninger

- 98 Ifølge beslutningens artikel 1 har sagsøgeren overtrådt traktatens artikel 85, stk. 1, fra midten af 1986 til i hvert fald april 1991.

- 99 For så vidt angår begyndelsestidspunktet for overtrædelsen anføres det i beslutningens betragtning 161, at de fleste af de virksomheder, beslutningen er rettet til, deltog i overtrædelsen fra juni 1986, som var »tidspunktet for PWG's etablering og det tidspunkt, hvor de hemmelige aftaler mellem producenterne voksede i omfang og begyndte at virke mere effektivt«. Endvidere præciseres det i betragtning 74, første afsnit, at det første samordnede prisinitiativ fandt sted i Det Forenede Kongerige i slutningen af 1986, »mens PG Paperboard's nye system endnu var under udarbejdelse«. Kommissionen er af den opfattelse, at »det således klart [er] fastslået, at kartonproducenterne fra midten af 1986 i hvert fald allerede var indblandet i en form for hemmelig aftale, der kan karakteriseres som en samordnet praksis ...« (betragtning 132, fjerde afsnit).
- 100 Eftersom sagsøgeren har erkendt, at selskabet deltog i en samordning i forbindelse med prisforhøjelsen i marts/april 1988, må det konstateres, at det i hvert fald deltog i et ulovligt samarbejde om priser fra dette tidspunkt.
- 101 For så vidt angår perioden fra midten af 1986 til marts 1988 bemærkes, at oprettelsen af PWG i midten af 1986 ikke i sig selv beviser, at sagsøgeren fra dette tidspunkt deltog i en overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler. Kommissionen har i øvrigt ikke påberåbt sig nogen beviser for, at sagsøgeren i midten af 1986 havde kendskab til oprettelsen af det pågældende organ, endsige til det konkurrencebegrænsende formål med møderne heri.
- 102 Det skal derfor undersøges, om det forhold, at sagsøgeren deltog i visse møder i PC, nemlig møderne den 29. maj 1986, den 10. november 1986 og den 4. december 1987 (tabel 3 i bilagene til beslutningen), beviser, at selskabet deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, før marts 1988.

103 Sagsøgeren har bestridt bevisværdien af bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter og Kommissionens påstand om, at deltagerne i møderne i PC inden slutningen af 1988 blev orienteret om de af PWG truffne beslutninger.

104 I relation til bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, der er et notat, som blev fundet hos Mayr-Melnhof's salgsagent i Det Forenede Kongerige, finder Kommissionen, at der er tale om »et internt notat fra en Direktørkonference, [der bekræfter] Stora's indrømmelse af, at Direktørkonferencen rent faktisk drøftede [ulovligt samarbejde om priser]« (beslutningens betragtning 41, tredje afsnit, og betragtning 75, andet afsnit).

105 Dokumentet, der vedrører et møde i Wien den 12. og 13. december 1986, indeholder følgende oplysning:

»Fastsættelse af priser for det britiske marked

I seneste Fides-møde deltog også Weig's repræsentant, der udtalte, at de fandt 9% for højt for det britiske marked og havde besluttet sig for 7%! Stor skuffelse, da det indebærer et forhandlingsniveau for alle andre. Prispolitikken for Det Forenede Kongerige overlades til RHU, med støtte fra [Mayr-Melnhof], selv om dette indebærer et *midlertidigt* omsætningstab, mens vi gør bestræbelser på at fastholde målet på 9% (som man vil kunne se). [Mayr-Melnhof/FS] fastholder en vækstpolitik i Det Forenede Kongerige, men det faldende overskud er alvorligt, og vi må slås for at få kontrol med priserne igen. [Mayr-Melnhof] erkender, at det ikke hjælper, at det er kendt, at de har øget omsætningen i Tyskland med 6 000!«

- 106 Det Fides-møde, der nævnes i indledningen af den citerede passage, må ifølge Mayr-Melnhof (svar på en begæring om oplysninger, bilag 62 til meddelelsen af klagepunkter) antages at være PC's møde den 10. november 1986.
- 107 Det bemærkes, at dokumentet bekræfter, at sagsøgerens repræsentant reagerede med at give oplysninger om sin fremtidige prispolitik i Det Forenede Kongerige i forhold til prisstigningernes oprindelige omfang.
- 108 Dette kan imidlertid ikke betragtes som bevis for, at sagsøgeren reagerede på en bestemt prisforhøjelse, som var aftalt mellem virksomhederne i PG Paperboard før den 10. november 1986.
- 109 Kommissionen har ikke på dette punkt påberåbt sig andre beviser. Sagsøgerens henvisning til en prisforhøjelse på »9%« kan forklares med, at Thames Board Ltd havde annonceret en prisforhøjelse i Det Forenede Kongerige den 5. november 1986 (bilag A-12-1). Denne meddelelse blev offentliggjort med kort frist, hvilket fremgår af et avisudklip (bilag A-12-3). Kommissionen har ikke fremlagt andet materiale, der umiddelbart kan tjene som direkte bevis for, at prisforhøjelserne var blevet drøftet på PC's møder. Det kan herefter ikke udelukkes, at sagsøgerens udtalelse, som den fremgår af bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, fandt sted uden for mødet i PC den 10. november 1986, i overensstemmelse med hvad sagsøgeren gentagne gange gjorde gældende under retsmødet.
- 110 Efter fast retspraksis omhandler begrebet samordnet praksis en form for koordinering mellem virksomheder, hvorved disse ikke går så langt som til at indgå en egentlig aftale, men dog bevidst erstatter konkurrencens risici med et indbyrdes praktisk samarbejde. Kriterierne om koordination og samarbejde skal forstås ud fra den grundtanke, der ligger bag traktatens konkurrencebestemmelser, og hvor-

efter enhver erhvervsdrivende uafhængigt skal tage stilling til den politik, han vil føre på markedet (Domstolens dom af 31.3.1993, forenede sager C-89/85, C-104/85, C-114/85, C-116/85, C-117/85 og C-125/85 — C-129/85, Ahlström Osakeyhtiö m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1307). Det følger heraf, at det forhold, at en virksomhed ensidigt oplyser om sine fremtidige priser på markedet, ikke udgør et tilstrækkeligt bevis for, at der foreligger en tilsidesættelse af traktatens artikel 85, stk. 1, medmindre det godtgøres, at oplysningen indgår i et samarbejde mellem virksomheder.

111 Hvad angår spørgsmålet om, hvorvidt den erklæring fra sagsøgerens repræsentants side, som der henvises til i bilag 61 til meddelelsen af klagepunkter, indgik i et samarbejde mellem virksomheder, skal der foretages en undersøgelse af de andre beviser, Kommissionen har påberåbt sig til støtte for, at der skete en samordning af priser i Det Forenede Kongerige i januar 1987.

112 Det referat af et bestyrelsesmøde i Feldmühle (UK) Ltd den 7. november 1986 (bilag A-17-2), som Kommissionen har henvist til i beslutningen (betragtning 74, tredje afsnit), bekræfter kun, at Feldmühle's britiske datterselskab inden den 10. november 1986 var bekendt med, at Thames Board Ltd havde annonceret en prisforhøjelse på ca. 9%: »TBM and the Fins have announced price increases of approximately 9% to be effective from February 1987 and it would appear that most other mills will be looking for the same sort of increase« [»TBM og finnerne har annonceret prisforhøjelser på ca. 9% med virkning fra februar 1987, og det ser ud til, at de fleste andre virksomheder overvejer en lignende prisforhøjelse«] (bilag A-17-2, gengivet af Kommissionen i beslutningens betragtning 74).

113 Kommissionen anser bilag 44 til meddelelsen af klagepunkter, der er et håndskrevet notat på siderne for den 15. til den 17. januar 1987 i en kalender tilhørende en medarbejder hos Feldmühle, for et »yderligere bevis for, at der havde fundet en samordning sted« (beslutningens betragtning 75, tredje afsnit).

- 114 Notatet har imidlertid ikke den bevisværdi, som Kommissionen hævder. Det møde, det refererer til, har ikke kunnet identificeres, hvorfor det ikke kan udelukkes, at det drejer sig om et internt møde i Feldmühle. Notatet, der sandsynligvis kan dateres til midten af januar 1987, beviser endvidere ikke, at prisforhøjelserne, »også af TBM«, var en følge af en samordning, idet oplysningen blot kan være en konstatering.
- 115 Bestemte oplysninger i notatet må endog antages at modsige Kommissionens påstand om, at notatet bekræfter, at der fandtes et ulovligt samarbejde om at forhøje priserne i Det Forenede Kongerige. Specielt kan bemærkningerne om, at Feldmühle's direktør havde erklæret sig »skeptisk« over for Kopparfors og havde anset Mayr-Melnhof for »uansvarlig« (>ohne Verantwortung«), ikke antages at støtte Kommissionens teori. Det samme er tilfældet med hensyn til udsagnet: »Finnboard: Preisautonomie auch f. Tako« [*>Finnboard: prisautonomi også for Tako«*].
- 116 I øvrigt fremgår det ikke af angivelserne i tabel A i bilagene til beslutningen — som indeholder oplysninger om det påståede samordnede prisforhøjelsesinitiativ i Det Forenede Kongerige i januar 1987 — at størrelsen af prisforhøjelserne og tidspunkterne for deres annoncering og gennemførelse var så ensartede, at de pågældende angivelser kan betragtes som et beviskraftigt holdepunkt for et ulovligt samarbejde om priser. Kommissionen har desuden under retsmødet erkendt, at den ikke har noget direkte bevis for, at sagsøgeren forhøjede sine priser på markedet i Det Forenede Kongerige i begyndelsen af 1987.
- 117 Heraf følger, at Kommissionen hverken har godtgjort, at virksomhederne var enedes om at forhøje priserne i Det Forenede Kongerige i januar 1987, eller så meget desto mere, at sagsøgeren var involveret i drøftelser herom.

- 118 Endelig kan Retten ikke tiltræde Kommissionens påstand om, at sagsøgeren nødvendigvis var bekendt med kartonproducenternes ulovlige aftaler, fordi PC bl.a. havde til opgave at orientere direktørerne om de beslutninger, der blev truffet i PWG, og om de instrukser, der skulle gives til salgsafdelingerne med henblik på gennemførelse af prisinitiativerne. Idet det findes ufornuddent at undersøge, om det er bevist, at deltagerne i møderne i PC fra begyndelsen af 1988 blev orienteret om de af PWG truffede beslutninger, må det konstateres, at Kommissionen bortset fra meddelelsen om prisforhøjelsen i Det Forenede Kongerige i januar 1987 ikke har henvist til nogen konkrete oplysninger, som skal være blevet givet til deltagerne i møderne i PC før begyndelsen af 1988. Det må herefter lægges til grund, at det ulovlige samarbejde om priser, som sagsøgeren erkender at have deltaget i, begyndte i marts 1988.
- 119 For så vidt angår begyndelsestidspunktet for det ulovlige samarbejde om markedsandele og det ulovlige samarbejde om produktionsstandsninger anfører Kommissionen i beslutningen, at den »hos FS-Karton (et selskab i M-M-koncernen) fandt ... dokumentation for, at der i slutningen af 1987 var opnået enighed i de to Direktørgrupper om de to indbyrdes afhængige spørgsmål mængdetilpasning og prisdisciplin« (beslutningens betragtning 53, første afsnit). Kommissionen henviser i denne forbindelse til bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter (jf. ovenfor, præmis 63). Forfatteren henviser i indledningen til det nærmere samarbejde på europæisk plan på »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«), der af Mayr-Melnhof fortolkes som omfattende både PWG og PC generelt, dvs. uden reference til en bestemt begivenhed eller et bestemt møde (bilag 75 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 2.a).
- 120 Bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter bekræfter ganske vist Stora's forklaringer dels om, at der fandtes et ulovligt samarbejde om markedsandele mellem de virksomheder, der hørte til på »direktørniveau«, dels om et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger mellem samme virksomheder (jf. ovenfor, præmis 51 ff.). Der findes imidlertid ikke andre beviser, der støtter Kommissionens påstand om, at bl.a. det ulovlige samarbejde om markedsandele og kontrollen med produktionens

omfang skulle drøftes i PC. Udtrykket »direktørniveau« (»Präsidentenkreis«) i bilag 73 til meddelelsen af klagepunkter kan derfor, uanset Mayr-Melnhof's forklaring, ikke antages at henvise til andre organer end PWG.

- 121 Det følger heraf, at sagsøgerens deltagelse i et ulovligt samarbejde om markedsandele og et ulovligt samarbejde om produktionsstandsninger heller ikke kan anses for bevist før marts 1988, hvor selskabet for første gang deltog i et møde i PWG (jf. nedenfor, præmis 261).
- 122 For så vidt angår overtrædelsens ophør fremgår det af beslutningens artikel 1, at Kommissionen antog, at den overtrædelse, sagsøgeren deltog i, ophørte i april 1991. I modsætning til hvad sagsøgeren har gjort gældende, fremgår det ikke af beslutningens betragtning 164, at Kommissionen anså overtrædelsen for at være fortsat indtil juni 1991.
- 123 På baggrund af ovenstående betragtninger bør beslutningens artikel 1 annulleres, for så vidt som det heri fastslås, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, inden marts 1988. Anbringendet må i øvrigt forkastes.

Anbringendet om, at der ikke fandtes aftaler om prisforhøjelserne

Parternes argumenter

- 124 Sagsøgeren har anerkendt, at der inden for PG Paperboard blev foretaget samordninger af de forskellige producenters prisforhøjelser, men selskabet har bestridt, at der blev indgået aftaler herom.

- 125 Deltagerne i PWG's møder oplyste hinanden om, hvornår og med hvilket beløb de ville forhøje deres priser. De i PWG repræsenterede virksomheder udvekslede som regel oplysninger om de planlagte prisforhøjelser, men selve priserne blev aldrig drøftet i absolutte tal.
- 126 Deltagerne i JMC's møder rådførte sig i detaljer med hinanden om tidspunktet for gennemførelsen af en bestemt prisforhøjelse og om dennes omfang, og de fastlagde rækkefølgen for annonceringen af prisforhøjelserne.
- 127 Virksomhederne gav ganske vist hinanden oplysninger om de planlagte prisforhøjelser, men disse blev ikke beregnet vilkårligt eller fastsat ensartet efter en fælles plan. Forhøjelserne blev besluttet individuelt af den enkelte virksomhed under hensyn til omkostningerne og markedet, og den eventuelle overensstemmelse mellem forhøjelsernes størrelse skyldes således udelukkende markedssituationen og det forhold, at virksomhederne i samme omfang var berørt af stigningen i omkostningerne.
- 128 Der blev i øvrigt ikke truffet nogen foranstaltninger med henblik på at tvinge virksomhederne til at overholde aftaler.
- 129 Sagsøgeren har endelig anført, at Kommissionens påstande udelukkende er baseret på Stora's redegørelser. Disse redegørelser har imidlertid ingen bevisværdi, bl.a. fordi virksomheden overdrev overtrædelsernes omfang for at underbygge sin udtalelse og senere opnå en bødenedsættelse.
- 130 Kommissionen har gjort gældende, at det må anses for godtgjort, at de virksomheder, der var repræsenteret i PWG, aftalte planlagte prisforhøjelser, idet de traf

bindende beslutninger om tidspunkterne for forhøjelserne, rækkefølgen af de enkelte virksomheders annoncering heraf og forhøjelsernes størrelse (jf. beslutningens betragtning 72 og 73). Deltagerne i kartellet indgik således aftaler om, hvorledes de agtede at optræde på markedet. Under disse omstændigheder må det lægges til grund, at der foreligger en aftale i traktatens artikel 85, stk. 1's forstand (Rettens dom af 10.3.1992, sag T-13/89, ICI mod Kommissionen, Sml. II, s. 1021, præmis 253). Denne konklusion bekræftes bl.a. af Stora's anden redegørelse (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter), som dog ikke er det eneste bevis, Kommissionen har støttet sig til.

Rettens bemærkninger

- ¹³¹ Sagsøgeren har erkendt, at selskabet deltog i en samordning af de planlagte prisstigninger. Det er endvidere blevet fastslået, at denne deltagelse begyndte i marts 1988 (jf. ovenfor, præmis 98 ff., særlig præmis 118).
- ¹³² I henhold til beslutningen havde de i dennes artikel 1 nævnte virksomheder foretaget en »aftalemæssig fastsættelse af de regelmæssige prisstigninger, der skulle ske på det enkelte nationale marked« (betragtning 130, andet afsnit, tredje led). Kommissionen anfører nærmere, at »de halvårslige prisinitiativer [ikke] skal behandles, som om [de] indebar en række indbyrdes uafhængige aftaler eller former for samordnet praksis, men i højere grad som en del af en og samme fortsat bestående aftale« (betragtning 131, andet afsnit).
- ¹³³ I det foreliggende tilfælde skal det således undersøges, om det var korrekt, at Kommissionen betegnede den samordning af priserne, som sagsøgeren deltog i fra 1988, som en aftale.

134 Det fremgår af fast retspraksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (jf. bl.a. Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, ACF Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. 1970, s. 107, org. ref.: Rec. s. 661, præmis 112, og af 29.10.1980, forenede sager 209/78-215/78 og 218/78, Van Landewyck m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3125, præmis 86, samt Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 256). Under disse omstændigheder er det, i modsætning til hvad sagsøgeren synes at gøre gældende, irrelevant at undersøge, om der blev fastsat sanktioner for at tvinge virksomhederne til at udvise den aftalte adfærd.

135 Det skal således undersøges, om Kommissionen har bevist, at de virksomheder, beslutningen er rettet til, havde givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde med hensyn til deres priser.

136 For så vidt angår prisinitiativerne udtaler Stora bl.a. (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 27, 28 og 30):

»... i 1987 var der stort set balance mellem kapaciteten og forbruget. I det pågældende år var kapaciteten 5% større end forbruget. Denne forskel (som var langt mindre end hvad industrien selv havde opnået indtil da) gav PWG mulighed for at nå til enighed om prisforhøjelser fra 1987, idet det på det nærmeste var sikkert, at forhøjelserne ville blive gennemført med held. Da denne mulighed bød sig, var producenterne optaget af at genoprette de tab, de havde lidt i de forudgående år.

PWG fandt, at der skulle gennemføres en første forhøjelse på 10% i 1988. Dette svarede f.eks. til en forhøjelse på 50 FRF pr. 100 kg for GC-kvaliteter og 35 FRF pr. 100 kg for GD-kvaliteter på det franske marked. Tilsvarende forhøjelser blev

gennemført i andre lande. Der blev senere aftalt tilsvarende forhøjelser i absolutte tal, således at forhøjelserne procentvis blev mindre.

...

PWG drøftede spørgsmålet og aftalte, hvem der først skulle annoncere den enkelte prisforhøjelse, samt hvornår de andre førende producenter skulle annoncere deres prisforhøjelser. Rækkefølgen var ikke den samme hver gang.«

137 Stora tilføjer (bilag 39 til meddelelsen af klagepunkter, punkt 13 og 14):

»... formålet med JMC var bl.a. at foretage prissammenligninger i relation til visse store kunder og nærmere fastlægge, hvorledes de i PWG truffe beslutninger om priser nærmere skulle gennemføres i de enkelte lande for såvel GC-kvaliteter som GD-kvaliteter.

JMC drøftede for hvert enkelt marked den nøjagtige gennemførelse af de af PWG truffe beslutninger om priser og redegjorde herfor over for PWG.«

138 Ifølge Stora gav virksomhederne i PWG og JMC således udtryk for en fælles vilje til at foretage identiske og samtidige prisforhøjelser på de forskellige nationale markeder.

139 Stora's redegørelser støttes på dette punkt af flere dokumentbeviser, som Kommissionen påberåber sig i beslutningens betragtning 74 ff.

140 Der skal i denne forbindelse blot henvises til de tre prislister, der er nævnt i beslutningens betragtning 79, 80 og 83. Disse lister, som Kommissionen fandt hos Rena (bilag 110 og 111 til meddelelsen af klagepunkter) og hos Finnboard (UK) Ltd, indeholder i relation til flere kartontyper og flere EF-lande oplysninger om datoerne og de nøjagtige beløb for de prisforhøjelser, der blev gennemført af de omhandlede virksomheder henholdsvis i april 1989, i september/oktober 1989 og i april 1990. Oplysningerne i de tre prislister svarer med hensyn til størrelsen af prisforhøjelserne og datoerne for deres gennemførelse til de pågældende virksomheders konstaterede faktiske adfærd på markedet (jf. tabel D, E og F i bilagene til beslutningen).

141 Desuden fandt Kommissionen hos Rena et håndskrevet notat vedrørende JMC's møde den 6. september 1990 (bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter), hvoraf bl.a. følgende fremgår:

»Der bliver annonceret en prisforhøjelse i *næste uge, i september*.

Frankrig	40 FRF
Nederlandene	14 NLG
Tyskland	12 DEM
Italien	80 ITL
Belgien	2,50 BEF
Schweiz	9 CHF
Det Forenede Kongerige	40 GBP
Irland	45 IEP

Alle kvaliteter bør forhøjes lige meget GD, UD, GT, GC osv.

Kun 1 prisforhøjelse om året.
For leverancer fra den 7. januar.
Senest den 31. januar.
14. september skrivelse om prisforhøjelse (Mayr-Melnhof).
19. september, Feldmühle udsender sin meddelelse.
Cascades før udgangen af september.
Alle skal have udsendt meddelelserne før den 8. oktober.«

142 Sagsøgeren bestrider hverken, at de tre ovennævnte prislister vedrører en samordning med hensyn til priser, eller at bilag 118 til meddelelsen af klagepunkter vedrører JMC's møde den 6. september 1990.

143 Retten finder derfor, uden at det er nødvendigt at undersøge øvrige beviser, at Kommissionen har bevist, at de virksomheder, der deltog i møderne i PWG og JMC, havde givet udtryk for en fælles vilje til at foretage ensartede og samtidige prisforhøjelser. Kommissionen var derfor berettiget til at betragte den sammenfaldende vilje hos sagsøgeren og andre kartonproducenter med hensyn til prisinitiativerne fra slutningen af 1987 som en aftale.

144 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2

Parternes argumenter

145 Dette anbringende omfatter to led.

- 146 Som det første led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at beslutningens artikel 2 er formuleret for vagt og upræcist. Enhver form for udveksling af oplysninger vil kunne falde ind under det i bestemmelsen opstillede forbud. Der vil altid være en risiko for, at de udvekslede oplysninger kan benyttes til et samarbejde mellem virksomheder. Også forbuddet mod fremtidige udvekslinger af oplysninger er for vagt, for så vidt som der er tale om et forbud mod udveksling af konkurrencerelevante oplysninger, idet enhver udveksling af oplysninger er konkurrencerelevant.
- 147 Som det andet led i anbringendet gør sagsøgerne gældende, at beslutningen udgør det første eksempel på, at der opstilles et forbud mod udveksling af oplysninger — i form af samlede tal — vedrørende ordretilgang og ordrebeholdninger og den forventede kapacitetsudnyttelsesgrad, der ikke gør det muligt at drage nogen slutninger med hensyn til den enkelte virksomheds adfærd. Forbuddet er herved i modstrid med Kommissionens tidligere praksis.
- 148 Sagsøgeren har endvidere anført, at det inden for kartonsektoren er nødvendigt at have et så præcist informationsudvekslingssystem som muligt, da det gør det muligt for virksomhederne at træffe individuelle økonomiske beslutninger, særligt med hensyn til investeringer.
- 149 Ifølge sagsøgeren retfærdiggør Kommissionen det omfattende forbud mod udveksling af oplysninger med, at statistikkerne er blevet benyttet på en måde, der strider mod traktatens artikel 85. Det må derfor konkluderes, at Kommissionen selv er af den opfattelse, at det ikke er statistikkerne som sådanne, der er i strid med traktaten, men udelukkende brugen heraf.
- 150 Kommissionen har i relation til anbringendets første led bestridt, at forbuddet mod udveksling af oplysninger for fremtiden er for upræcist. Det er tilstrækkeligt, at det fremgår af beslutningens konklusion og dens begrundelse, hvilken konkurrencebegrænsende adfærd der skal bringes til ophør (Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73, 55/73, 56/73, 111/73, 113/73 og 114/73,

Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 122, 123 og 124). I det foreliggende tilfælde indeholder beslutningens artikel 2, stk. 1, litra a), b) og c), allerede en detaljeret beskrivelse af den forbudte udveksling af oplysninger. Endvidere er der redegjort detaljeret for de faktiske konstateringer vedrørende de udvekslede oplysninger i beslutningens betragtning 61-68, 105 og 106. Desuden indeholder beslutningen en nøjagtig beskrivelse af informationsudvekslingens konkurrencebegrænsende virkninger (betragtning 134 og 166). Forbuddets rækkevidde fremgår således klart af beslutningens artikel 2 sammenholdt med dens begrundelse.

- 151 Beslutningens artikel 2, stk. 2 og 3, angiver blot, hvorledes en lovlig udveksling af oplysninger kan udformes.
- 152 For så vidt angår anbringendets andet led har Kommissionen anført, at den med rette har anset en udveksling af samlede oplysninger om ordretilgang og ordrebeholdninger samt den forventede kapacitetsudnyttelse for ulovlig.
- 153 Den har understreget, at forbuddet i beslutningens artikel 2 skal ses i sammenhæng med konstateringerne i betragtning 68, 69 og 70. Forbuddet mod udveksling af samlede oplysninger vedrører kun oplysninger om ordretilgang, ordrebeholdninger og kapacitetsudnyttelse. Ved bedømmelsen af en udveksling af sådanne oplysninger skal der tages hensyn til det omhandlede markeds struktur, som er kendetegnet ved en høj koncentrationsgrad og meget homogene produkter. Som følge af det tidligere samarbejde inden for PG Paperboard har producenterne et indgående kendskab til de forskellige virksomheders struktur og politik.
- 154 På koncentrerede markeder ligger mulighederne for konkurrence hovedsagelig i den uvished og hemmeligholdelse, der hersker mellem de største producenter.

Udveksling af oplysninger om ordrebeholdningerne og om kapacitetsudnyttelsen med korte mellemrum gør kunstigt markedet så transparent, at de bestående konkurrencemuligheder til sidst ikke længere kan udnyttes. Producenterne kan nemlig på grundlag af sådanne oplysninger planlægge produktionsstandsninger inden for sektoren med henblik på at opretholde en balance mellem udbud og efterspørgsel, hvilket giver dem mulighed for at undgå prisfald i tilfælde af faldende efterspørgsel og gennemføre prisforhøjelser, når efterspørgslen er stor.

- 155 En udveksling af sådanne oplysninger fjerner således uvisheden og hemmeligholdelsen mellem producenterne, hvilket fremmer en fælles adfærd inden for hele sektoren, særlig fordi sådanne statistikker faktisk er blevet benyttet til at koordinere virksomhedernes adfærd inden for sektoren. Konkurrencebegrænsningen opstår allerede ved, at der med korte mellemrum udveksles samlede oplysninger om ordrebeholdninger og om kapacitetsudnyttelsen. Kommissionen mener derfor, at den med rette har anset en udveksling af de omhandlede oplysninger, selv i form af samlede tal, for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.

Rettens bemærkninger

- 156 Det bemærkes, at beslutningens artikel 2 indeholder følgende bestemmelse:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

- a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner, eller

- b) hvorved en fælles brancheholdning til økonomiske forhold med hensyn til priser eller kontrol med produktionen fremmes, lettes eller tilskyndes, selv om individuelle oplysninger ikke afsløres, eller
- c) hvorved de kunne blive i stand til at overvåge tilslutning til eller overholdelse af en udtrykkelig eller stiltiende aftale om priser eller markedsopdeling i EF.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks. Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker ikke alene enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres, men endvidere oplysninger vedrørende den til enhver tid værende situation med hensyn til ordretilgang og ordrebeholdninger, den forventede udnyttelsesgrad for produktionskapaciteten (i begge tilfælde selv om det drejer sig om samlede tal) eller produktionskapaciteten for den enkelte maskine.

Ethvert udvekslingssystem af denne art skal begrænses til indsamling og udbredelse af produktions- og salgsstatistikker i global form, som ikke kan bruges til at fremme eller lette en fælles branchedfærd.

Virksomhederne skal også afholde sig fra enhver form for udveksling af oplysninger af konkurrencemæssig betydning i tilslutning til en sådan tilladt udveksling samt afholde sig fra møder eller anden form for kontakt med henblik på at diskutere betydningen af de udvekslede oplysninger eller den mulige eller sandsynlige reaktion inden for branchen eller blandt individuelle producenter på de pågældende oplysninger.

De nødvendige ændringer af et eventuelt system for udveksling skal være foretaget senest tre måneder efter datoen for meddelelsen af denne beslutning.«

- 157 Som det fremgår af betragtning 165, blev beslutningens artikel 2 vedtaget med hjemmel i artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17. I henhold til denne bestemmelse kan Kommissionen, når den konstaterer, at der foreligger en overtrædelse af bl.a. traktatens artikel 85, ved en beslutning pålægge de deltagende virksomheder at bringe den konstaterede overtrædelse til ophør.
- 158 Ifølge fast retspraksis vil anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 ikke alene kunne omfatte forbud mod at fortsætte med visse handlinger eller at opretholde en vis praksis eller situation, der er fundet ulovlig (Domstolens dom af 6.3.1974, forenede sager 6/73 og 7/73, Istituto Chemioterapico Italiano og Commercial Solvents mod Kommissionen, Sml. s. 223, præmis 45, og af 6.4.1995, forenede sager C-241/91 P og C-242/91 P, RTE og ITP mod Kommissionen, Sml. I, s. 743, præmis 90), men tillige mod at udvise en tilsvarende praksis for fremtiden (Rettens dom af 6.10.1994, sag T-83/91, Tetra Pak mod Kommissionen, Sml. II, s. 755, præmis 220).
- 159 I det omfang anvendelsen af artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 skal ske under hensyn til arten af den konstaterede overtrædelse, har Kommissionen endvidere beføjelse til at præcisere omfanget af de forpligtelser, der påhviler de berørte virksomheder med henblik på at bringe overtrædelsen til ophør. De byrder, som pålægges virksomhederne, må imidlertid ikke overskride grænserne for, hvad der er rimeligt og nødvendigt for at opfylde det tilsigtede mål, nemlig at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes (RTE og ITP-dommen, a.st., præmis 93; jf. i samme retning Rettens domme af 8.6.1995, sag T-7/93, Langnese-Iglo mod Kommissionen, Sml. II, s. 1533, præmis 209, og sag T-9/93, Schöller mod Kommissionen, Sml. II, s. 1611, præmis 163).

- 160 Efterprøvelsen af, om påbuddet i beslutningens artikel 2, som hævdet af sagsøgeren, er for vidtgående, skal derfor omfatte en undersøgelse af omfanget af de forbud, der herved er meddelt virksomhederne.
- 161 Forbuddet i artikel 2, stk. 1, andet punktum, hvorefter virksomhederne for fremtiden skal afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning som de overtrædelser, der er konstateret i beslutningens artikel 1, har alene til formål at hindre virksomhederne i at gentage den adfærd, der er konstateret at være ulovlig. Kommissionen har derfor ikke med dette forbud overskredet de beføjelser, den er tillagt i henhold til artikel 3 i forordning nr. 17.
- 162 Artikel 2, stk. 1, litra a), b) og c), har nærmere til formål at forbyde fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger.
- 163 Påbuddet i artikel 2, stk. 1, litra a), hvorefter enhver fremtidig udveksling af forretningsmæssige oplysninger, på grundlag af hvilke deltagerne direkte eller indirekte kan få adgang til individuelle oplysninger om konkurrerende virksomheder, forbydes, forudsætter, at Kommissionen i beslutningen har fastslået, at udveksling af sådanne oplysninger er retsstridig i medfør af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 164 I denne forbindelse bemærkes, at det ikke fremgår af beslutningens artikel 1, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger i sig selv er en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1.
- 165 Den fastslår generelt, at virksomhederne har overtrådt traktatbestemmelsen ved at deltage i en aftale og en samordnet praksis, hvorved virksomhederne bl.a.

»udvekslede forretningsmæssige oplysninger om leverancer, priser, midlertidige produktionsstandsninger, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader osv. til støtte for nævnte forholdsregler«.

- 166 Beslutningens konklusion skal imidlertid fortolkes på baggrund af dens betragtninger (dommen i sagen Suiker Unie m.fl., a.st., præmis 122). Beslutningens betragtning 134, andet afsnit, er affattet således:

»Producenternes udveksling af normalt fortrolige og følsomme individuelle forretningsmæssige oplysninger på møder afholdt af PG Paperboard (hovedsagelig JMC) vedrørende ordrebeholdninger, midlertidige produktionsstandsninger og produktionskvoter var åbenbart konkurrencebegrænsende, idet de havde til formål at sikre, at forudsætningerne for gennemførelsen af de aftalte prisinitiativer var så gunstige som muligt ...«

- 167 Da Kommissionen således i beslutningen behørigt har fastslået, at udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger som sådan udgjorde en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, opfylder forbuddet mod for fremtiden at udveksle oplysninger af denne art betingelserne for at bringe artikel 3, stk. 1, i forordning nr. 17 i anvendelse.

- 168 Forbuddene mod udveksling af forretningsmæssige oplysninger i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal undersøges i lyset af samme artikels stk. 2, 3 og 4, der underbygger de omhandlede påbud. Det skal således afgøres ud fra konteksten, om, og i bekræftende fald i hvilket omfang, Kommissionen har anset udveksling af oplysninger for retsstridig, under hensyn til, at de byrder, der påhviler virksomhederne, skal begrænses til, hvad der er nødvendigt for at sikre, at deres adfærd er lovlig i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1.

- 169 Beslutningen må fortolkes således, at Fides-systemet ifølge Kommissionen er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, som følge af, at det fremmede kartellet (beslutningens betragtning 134, tredje afsnit). En sådan fortolkning bekræftes af ordlyden af beslutningens artikel 1, hvoraf det fremgår, at virksomhederne havde udvekslet forretningsmæssige oplysninger »til støtte for nævnte forholdsregler«, der fandtes at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.
- 170 Omfanget af de forbud, der gælder for fremtiden, som indeholdt i beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), skal bedømmes under hensyn til denne stillingtagen fra Kommissionens side til spørgsmålet om, hvorvidt Fides-systemet er foreneligt med traktatens artikel 85.
- 171 De nævnte forbud er dels ikke begrænset til at omfatte udveksling af individuelle forretningsmæssige oplysninger, men omfatter tillige visse statistiske oplysninger i samlet form [beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b), og artikel 2, stk. 2]. Desuden forbyder beslutningens artikel 2, stk. 1, litra b) og c), udveksling af visse statistiske oplysninger for at forebygge, at en mulig konkurrencebegrænsende adfærd fremmes.
- 172 Et sådant forbud går ud over, hvad der er nødvendigt for at sikre, at de regler, som er blevet tilsidesat, overholdes, for så vidt som det er til hinder for, at der udveksles rent statistiske oplysninger, der ikke har karakter af individuelle eller identificerbare oplysninger, med den begrundelse, at oplysningerne kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål. Dels fremgår det ikke af beslutningen, at Kommissionen skulle have anset udveksling af statistiske oplysninger som sådan for at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Dels medfører den omstændighed, at et system til udveksling af statistiske oplysninger vil kunne anvendes til konkurrencebegrænsende formål, ikke, at det er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, idet dets konkurrencebegrænsende virkninger i så tilfælde skal fastslås konkret.

- 173 Beslutningens artikel 2, stk. 1-4, vil derfor være at annullere, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

- a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks. Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes

Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190 med hensyn til bødeudmålingen

Parternes argumenter

- 174 Sagsøgeren har gjort gældende, at beslutningen er utilstrækkeligt begrundet, idet de virksomheder, den er rettet til, ikke har kunnet kontrollere, om den bøde, der blev

pålagt dem, størrelsesmæssigt var berettiget, og om bøden stod i rimeligt forhold til de bøder, der blev pålagt de andre virksomheder. Kommissionens beslutninger skal nemlig indeholde en tilstrækkelig begrundelse i forhold til hver enkelt adressat (Rettens dom af 28.4.1994, sag T-38/92, AWS Benelux mod Kommissionen, Sml. II, s. 211).

- 175 Dette krav er ikke opfyldt i det foreliggende tilfælde. Begrundelsen er f.eks. ikke lige så detaljeret og præcis som i Kommissionens beslutning 86/398/EØF af 23. april 1986 vedrørende en procedure i henhold til EØF-traktatens artikel 85 (IV/31.149 — Polypropylen, EFT L 230, s. 1, herefter »polypropylenbeslutningen«), idet Kommissionen i den i nærværende sag omhandlede beslutning kun nævner de abstrakte kriterier, den har anvendt ved beregningen af den bøde, der blev pålagt den enkelte virksomhed. Endvidere har Kommissionen ikke i forhold til hver enkelt virksomhed præciseret, hvilke af de nævnte kriterier der har dannet grundlag for bødeudmålingen, og hvilken vægt der er tillagt dem.
- 176 Under en pressekonference den 13. juli 1994 gav det medlem af Kommissionen, der er ansvarlig for konkurrencepolitikken, nogle væsentligt mere præcise oplysninger om bødeudmålingen end dem, der er indeholdt i beslutningen. Virksomhederne har således ingen mulighed for at afgøre, om de reelle grunde er de grunde, der blev nævnt for pressen, eller de i beslutningen indeholdte.
- 177 Sagsøgeren har understreget, at selskabet i beslutningen (betragtning 170) betegnes som en af kartellets »hovedmænd«, og det ansvarlige kommissionsmedlem oplyste, at grundsatsen på 9% kun blev anvendt for hovedmændene. Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke vide, om selskabets bøde svarer til 9% af den valgte referenceomsætning. Sagsøgeren ved heller ikke, om selskabet fik bøden nedsat med en tredjedel, således som det synes at kunne udledes af det ansvarlige

kommissionsmedlems udtalelser. Endelig tog Kommissionen ifølge udtalelserne for pressen hensyn til varigheden af hver enkelt virksomheds overtrædelse, hvilket ikke fremgår af beslutningen for sagsøgerens vedkommende.

178 Sagsøgeren har endvidere anført, at det forhold, at selskabet på den ene side betegnes som en af »hovedmændene« i kartellet og på den anden side som en virksomhed, der ikke spillede »en lige så betydningsfuld rolle i forbindelse med fastlæggelsen af kartellets politik som de store industrikoncerner« (betragtning 170), medfører, at selskabet ikke kan vide, ud fra hvilke kriterier bøden blev fastsat.

179 På grund af disse selvmodsigelser har sagsøgeren i øvrigt ikke haft tilstrækkelig mulighed for at forsvare sig.

180 Kommissionen har anført, at den i tilstrækkelig grad har individualiseret de kriterier, den anvendte i forbindelse med bødeudmålingen. De betragtninger, der blev taget hensyn til ved fastlæggelsen af det generelle bødeniveau, og kriterierne for fastsættelsen af hver enkelt virksomheds bøde er angivet i beslutningens betragtning 168 og 169. Disse kriterier er lige så detaljerede og præcise som dem, der blev fulgt i polypropylen-beslutningen, som er blevet anset for at være tilstrækkeligt begrundet (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 353 og 354).

181 Det fremgår også af beslutningen, hvorledes Kommissionen anvendte de i betragtning 169 anførte kriterier ved fastsættelsen af sagsøgerens bøde. Begrundelsen for bødens størrelse skal nemlig ses i sammenhæng med alle beslutningens begrundelser (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 355). Beslutningen indeholder bemærkninger om sagsøgerens rolle i kartellet (betragtning 170), om varigheden af selskabets deltagelse i kartellet (betragtning 43 og tabel 3) og om, hvorledes der blev taget hensyn til selskabets samarbejde under proceduren (betragtning 172). Det fremgår endelig af betragtning 8, at Kommissionen tog hensyn til, at sagsøgeren er en lille, men vigtig producent inden for sektoren.

Rettens bemærkninger

- 182 Ifølge fast retspraksis har pligten til at begrunde en individuel beslutning til formål at gøre det muligt for Fællesskabets retsinstanser at efterprøve beslutningens lovlighed og at give den berørte de oplysninger, ved hjælp af hvilke det kan fastslås, om der er grundlag for beslutningen, eller om der foreligger en sådan fejl, at den kan anfægtes. Omfanget af begrundelsespligten afhænger af arten af den pågældende retsakt og den sammenhæng, hvori den er vedtaget (jf. f.eks. Rettens dom af 11.12.1996, sag T-49/95, Van Megen Sports mod Kommissionen, Sml. II, s. 1799, præmis 51).
- 183 Omfanget af begrundelsespligten skal, for så vidt angår en beslutning som den foreliggende, hvorved flere virksomheder pålægges bøder for en overtrædelse af de fællesskabsretlige konkurrenceregler, afgøres under hensyn til, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en lang række forhold, herunder bl.a. sagens særlige omstændigheder, dens sammenhæng og bødernes afskrækkende virkning, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (Domstolens kendelse af 25.3.1996, sag C-137/95 P, SPO m.fl. mod Kommissionen, Sml. I, s. 1611, præmis 54).
- 184 Ved udmålingen af de enkelte bøder har Kommissionen et vist skøn, og det kan derfor ikke antages, at den er forpligtet til at anvende en bestemt matematisk formel (jf. i samme retning Rettens dom af 6.4.1995, sag T-150/89, Martinelli mod Kommissionen, Sml. II, s. 1165, præmis 59).
- 185 De kriterier, der er lagt til grund ved fastsættelsen af det generelle og det individuelle bødeniveau, fremgår af henholdsvis beslutningens betragtning 168 og 169. I relation til de individuelle bøder har Kommissionen endvidere i beslutningens betragtning 170 anført, at de virksomheder, der havde deltaget i PWG's møder, som udgangspunkt er blevet anset for kartellets »hovedmænd«, mens de øvrige

virksomheder er blevet anset for »almindelige medlemmer«. Det bemærkes i denne forbindelse, at sagsøgeren ikke er nævnt blandt de virksomheder, der blev betragtet som »hovedmændene« i kartellet, og det præciseres i betragtning 170, tredje afsnit, at »skønt [sagsøgeren] var medlem af PWG fra 1988, synes selskabet ikke at have spillet en lige så betydningsfuld rolle i forbindelse med fastlæggelsen af kartellets politik som de store industrikoncerner«. I beslutningens betragtning 171 og 172 hedder der endelig, at Rena og Stora bør pålægges betydeligt mindre bøder som følge af deres aktive samarbejde med Kommissionen, samt at otte andre virksomheder, herunder sagsøgeren, ligeledes er berettiget til en relativt mindre nedsættelse, fordi de i deres svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionens klagepunkter støttedes på.

186 Det fremgår af Kommissionens skriftlige indlæg for Retten samt af dens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at bøderne blev beregnet på grundlag af den enkelte virksomheds omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. Der blev således pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af virksomhedens individuelle omsætning og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende. For så vidt angår sagsøgeren har Kommissionen forklaret, at den anvendte en sats på 8% af den individuelle omsætning, da virksomheden ganske vist var »medlem af PWG«, men ikke spillede en lige så betydningsfuld rolle som de andre virksomheder, der deltog i dette organs møder. Kommissionen har endelig taget hensyn til den samarbejdsvilje, som bestemte virksomheder havde udvist under proceduren for Kommissionen. To virksomheder var af denne grund berettiget til en nedsættelse med to tredjedele af bødernes pålydende, mens de øvrige virksomheder var berettigede til en nedsættelse med en tredjedel.

187 Det fremgår endvidere af en tabel, som Kommissionen har fremlagt, og som indeholder oplysninger vedrørende fastsættelsen af de enkelte bøder, at selv om bøderne ikke er blevet fastsat på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de ovenfor anførte kriterier, er der konsekvent taget hensyn hertil ved bødeberegningen.

- 188 Det fremgår imidlertid ikke af beslutningen, at bøderne er blevet beregnet på grundlag af de enkelte virksomheders omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990. De anvendte grundsætser på henholdsvis 9% for de virksomheder, der anses for kartellets »hovedmænd«, og 7,5% for »almindelige medlemmer«, fremgår heller ikke af beslutningen. Endvidere er de nedsættelser, som Rena og Stora blev indrømmet tillige med otte andre virksomheder, heller ikke nævnt.
- 189 Det bemærkes herefter for det første, at beslutningens betragtning 169-172 indeholder relevante og tilstrækkelige oplysninger om de hensyn, der er lagt til grund ved bedømmelsen af grovheden og varigheden af den overtrædelse, der er begået af den enkelte virksomhed, når henses til beslutningens detaljerede fremstilling af de faktiske omstændigheder, der gøres gældende mod hver enkelt af beslutningens adressater (jf. i samme retning Rettens dom af 24.10.1991, sag T-2/89, Petrofina mod Kommissionen, Sml. II, s. 1087, præmis 264). Beslutningen indeholder herved en særlig begrundelse med hensyn til bedømmelsen af grovheden af den af sagsøgeren begåede overtrædelse (betragtning 170, tredje afsnit), hvorefter det kan udledes, hvorfor selskabet blev behandlet anderledes end såvel kartellets »hovedmænd« som dets »almindelige medlemmer«.
- 190 Tilsvarende indeholder beslutningens betragtning 168, der skal ses i sammenhæng med de generelle bemærkninger vedrørende bøderne i betragtning 167, en tilstrækkelig angivelse af de synspunkter, der blev taget hensyn til ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau.
- 191 Når bøderne som i den foreliggende sag udmåles under konsekvent hensyntagen til visse nærmere kriterier, ville en angivelse af de enkelte kriterier i beslutningen give virksomhederne bedre mulighed for at vurdere, dels om Kommissionen har begået fejl ved fastsættelsen af de individuelle bøder, dels om den individuelle bøde er begrundet ud fra de generelt anvendte kriterier. I den foreliggende sag ville den omstændighed, at beslutningen havde indeholdt oplysninger om de relevante kriterier, dvs. den omsætning, der er lagt til grund, referenceåret, den anvendte grund-

sats og bødereduktionssatserne, ikke have medført en indirekte offentliggørelse af den nøjagtige omsætning i de virksomheder, som beslutningen var rettet til, hvorved traktatens artikel 214 kunne være overtrådt. Som Kommissionen selv har anført, er størrelsen af de endelige, individuelle bøder ikke fremkommet på grundlag af en strengt matematisk anvendelse af de anførte kriterier.

192 Kommissionen har i øvrigt under retsmødet vedgået, at der ikke var noget til hinder for, at den i beslutningen kunne have anført de kriterier, som den konsekvent havde lagt til grund, og som var blevet offentliggjort under pressekonferencen den 13. juli 1994, der fandt sted samme dag, som beslutningen blev vedtaget. I denne forbindelse bemærkes, at det fremgår af fast retspraksis, at begrundelsen for en beslutning skal findes i selve beslutningens tekst, samt at efterfølgende forklaringer fra Kommissionen ikke kan tillægges betydning, medmindre der foreligger særlige omstændigheder (jf. Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen, Sml. II, s. 1931, præmis 131, og i samme retning Rettens dom af 12.12.1991, sag T-30/89, Hilti mod Kommissionen, Sml. II, s. 1439, præmis 136).

193 Uanset disse konstateringer bemærkes, at begrundelsen for bødeudmålingen i beslutningens betragtning 169-172 er mindst lige så detaljeret som begrundelsen i tidligere kommissionsbeslutninger vedrørende lignende overtrædelser. Selv om anbringendet om manglende begrundelse vedrører en uforventet retsgrundsætning, havde Fællesskabets retsinstanser ikke, da beslutningen blev vedtaget, kritiseret Kommissionens begrundelsespraksis med hensyn til de bøder, der pålægges. Først ved dom af 6. april 1995 (sag T-148/89, Tréfilunion mod Kommissionen, Sml. II, s. 1063, præmis 142) samt i to andre domme af samme dato (sag T-147/89, Société métallurgique de Normandie mod Kommissionen, Sml. II, s. 1057 — offentliggjort i sammendrag — og sag T-151/89, Société des treillis et panneaux soudés mod Kommissionen, Sml. II, s. 1191 — offentliggjort i sammendrag) understregede Retten for første gang, at det ville være ønskeligt, at virksomhederne kunne få et detaljeret indblik i, hvorledes den bøde, der pålægges dem, er beregnet, således at de kan tage stilling med fuldt kendskab til sagen uden at være forpligtet til at anlægge sag ved Fællesskabets retsinstanser til prøvelse af Kommissionens beslutning.

- 194 Det følger heraf, at når Kommissionen i en beslutning konstaterer, at konkurrencereglerne er blevet overtrådt, og pålægger de virksomheder, der har medvirket, bøder, skal den, hvis den ved bødefastsættelsen konsekvent har taget hensyn til visse grundlæggende omstændigheder, anføre disse i selve beslutningens tekst, således at beslutningens adressater har mulighed for at efterprøve, om bødeniveauet er korrekt, og vurdere, om der eventuelt skulle foreligge forskelsbehandling.
- 195 Under de særlige omstændigheder, der er nævnt i præmis 193, og i betragtning af, at Kommissionen under sagens behandling har vist vilje til at fremlægge alle relevante oplysninger vedrørende bødeberegningen, kan den omstændighed, at bødeberegningen ikke specielt er begrundet i beslutningen i nærværende tilfælde, ikke anses for en sådan tilsidesættelse af begrundelsespligten, at det kan begrunde, at de pålagte bøder annulleres helt eller delvist. Sagsøgeren har endelig ikke godtgjort, at virksomheden blev afskåret fra at udøve sin ret til kontradiktion.
- 196 Dette anbringende kan derfor ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at overtrædelserne ikke havde økonomiske konsekvenser

Parternes argumenter

- 197 Sagsøgeren har anført, at der skal tages hensyn til de økonomiske virkninger af en overtrædelse ved bedømmelsen af dens grovhed og i forbindelse med bødeudmålingen (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 359). I det foreliggende tilfælde havde prissamordningerne imidlertid ingen eller højst en meget begrænset virkning på markedet.

- 198 Dette dokumenteres for det første af den rapport, som London Economics udarbejdede for flere af beslutningens adressater, herunder sagsøgeren, med henblik på proceduren for Kommissionen (herefter »LE-rapporten«).
- 199 LE-rapporten konkluderer, a) at prisændringerne inden for kartonsektoren i den omhandlede periode måtte forklares ved ændringer i stykomkostningerne og efterspørgslen, b) at der på grundlag af de undersøgelser, der blev foretaget hos et repræsentativt antal kunder, ikke kunne konstateres nogen adfærdsændring med hensyn til priser efter 1986, c) at der kun var en meget løs sammenhæng mellem de annoncerede prisstigninger og de priser, kunderne faktisk betalte, og d) at de for-tjenester, der blev opnået inden for sektoren i den omhandlede periode, ikke gjorde det muligt på langt sigt at dække investeringsomkostningerne på passende måde.
- 200 Ifølge sagsøgeren forsøgte Kommissionen ikke engang i beslutningen at tilbagevise LE-rapportens konklusioner om, at priserne på kartonmarkedet i den omhandlede periode ikke udviklede sig anderledes, end hvad der ville have været tilfældet uden nogen form for samordning af prisforhøjelserne. Det må derfor konkluderes, at der ikke var nogen årsagsforbindelse mellem de samordnede prisforhøjelsesinitiativer og den faktiske udvikling i faktureringspriserne.
- 201 For det andet dokumenteres de manglende økonomiske virkninger af prissamordningerne af, at sagsøgeren kun i meget begrænset omfang kunne gennemtvunge de af selskabet annoncerede prisforhøjelser på markedet. Sagsøgeren har i denne forbindelse foretaget en sammenligning mellem udviklingen i nettofaktureringspriserne før forhøjelserne og udviklingen i de annoncerede priser. Den gennemsnitlige gennemførelsesgrad for prisforhøjelsesinitiativerne lå for sagsøgerens vedkommende på 38,8% i Tyskland og 36% i Frankrig.
- 202 Sagsøgeren har desuden henvist til en oversigt, der dels viser udviklingen i selskabets priser inden for Fællesskabet for kartonkvaliteten GD2 fra 1986 til 1994, dels

udviklingen i prisindekset i samme periode. Det fremgår heraf, at prisniveauet i første kvartal 1986 aldrig senere blev nået, idet priserne faldt kontinuerligt indtil slutningen af 1987 og kun kunne konsolideres på et lavt niveau i 1988. Priserne begyndte ganske vist igen at stige vedvarende i 1989-1990, men dette var et resultat af den generelle økonomiske udvikling (den tyske genforening), idet priserne på ny begyndte at falde, da lavkonjunktoren satte ind i 1991.

- 203 Sagsøgeren har konkluderet, at udviklingen i faktureringspriserne i forhold til udviklingen i de annoncerede priser viser, at de annoncerede priser kun spiller en begrænset rolle ved fastsættelsen af priserne i forhold til de forskellige kunder, og at der ikke er opstået nogen økonomisk skade som følge af de omhandlede former for praksis, eller at den eventuelle økonomiske skade i hvert fald er langt mindre end hævdet af Kommissionen.
- 204 Kommissionen har anført, at det ikke kan bestrides, at kartellet havde virkninger for markedet, idet de aftalte forhøjelser dannede grundlag for prisforhandlingerne med kunderne.
- 205 De samordnede prisforhøjelser havde også en anden virkning på markedet, idet udviklingen i faktureringspriserne over for kunderne svarer til de priser, der blev aftalt mellem producenterne. LE-rapporten viser på ingen måde, at de ulovlige aftaler ikke havde nogen virkning på prisniveauet, hvilket blev bekræftet af rapportens forfatter under høringen for Kommissionen (protokollatet, s. 28). Det er i øvrigt ubestridt, at de aftalte prisforhøjelser i hvert fald delvis blev gennemtvunget i forhold til kunderne. Desuden viser LE-rapporten, at der i årene 1988 og 1989 var en lineær sammenhæng mellem de annoncerede priser og de faktiske priser, idet nettoprisforhøjelserne svarede til de annoncerede priser. Udviklingen i faktureringspriserne over for kunderne fulgte således, med en vis forsinkelse, de aftalte prisforhøjelser, hvilket forfatteren af LE-rapporten selv har anerkendt (protokollatet af høringen, s. 21 og 28).

- 206 Kommissionen har henvist til, at forfatteren af LE-rapporten under høringen (protokollatet, s. 31) forklarede, at en faldende eller kun langsomt stigende efterspørgsel i en sektor som kartonsektoren, der er kendetegnet ved en uelastisk efterspørgsel og høje finansieringsomkostninger, ofte kan føre til en ødelæggende prisrig. I det foreliggende tilfælde blev der imidlertid ikke engang tale om en normal, sund priskonkurrence, selv om det samlede forbrug inden for Fællesskabet kun steg i begrænset omfang i den omhandlede periode. Prisforhøjelserne beroede ikke på individuelle beslutninger fra virksomhedernes side, men på aftaler mellem producenterne. Man må derfor gå ud fra, at priserne på trods af en eventuel stigning i omkostningerne ikke ville have udviklet sig på samme måde uden prisinitiativerne.
- 207 At producenterne var nødsaget til at give navnlig de store kunder visse indrømmelser i forbindelse med de individuelle prisforhandlinger, tog Kommissionen behørigt hensyn til (beslutningens betragtning 102 og 115). Også selv om der blev givet indrømmelser, skete dette på grundlag af de allerede forhøjede priser.
- 208 De af sagsøgeren påberåbte oplysninger vedrørende udviklingen i selskabets priser i Tyskland og Frankrig er ikke i modstrid med Kommissionens konstateringer.
- 209 Der er heller ingen modstrid mellem disse konstateringer og oversigten over udviklingen i sagsøgerens kartonpriser inden for Fællesskabet i forhold til udviklingen i prisindekset. Det fremgår nemlig af oversigten, at sagsøgerens priser steg konstant fra 1988 til 1991, bortset fra en kort nedgang i slutningen af 1989/begyndelsen af 1990, og at selskabets priser steg mere end 20% i denne periode.
- 210 Kommissionen har konkluderet, at den vurderede kartellets virkninger korrekt. Bemærkningen om, at kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af

sine mål (beslutningens betragtning 168), sigtede ikke alene til de faktiske prisforhøjelser, men også til andre elementer i kartellet (jf. bl.a. betragtning 136 og 137). Kommissionens vurdering er i øvrigt i overensstemmelse med den, kartellets medlemmer selv anlagde, idet disse anså de fleste af prisinitiativerne for en succes.

Rettens bemærkninger

- 211 Ifølge beslutningens betragtning 168, syvende led, fastsatte Kommissionen det generelle bødeniveau bl.a. under hensyn til, at »kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål«. Det er ubestridt, at denne betragtning henviser til virkningerne på markedet af den overtrædelse, der er fastslået i beslutningens artikel 1.
- 212 Ved sin kontrol af Kommissionens skøn med hensyn til virkningerne af overtrædelsen finder Retten, at det er tilstrækkeligt at undersøge dette i relation til virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser, som er de eneste virkninger, sagsøgeren har bestridt. Det fremgår af beslutningen, at konstateringen af den store succes med hensyn til opnåelsen af mål navnlig støttes på virkningerne af et ulovligt samarbejde om priser (jf. beslutningens betragtning 100, 101 og 102, 115 og 135, 136 og 137).
- 213 Kommissionen vurderede virkningerne af et ulovligt samarbejde om priser generelt. Selv om det antages, at de individuelle oplysninger, sagsøgeren har fremlagt, som hævdet viser, at et ulovligt samarbejde om priser kun havde mindre betydelige virkninger for sagsøgeren, end de havde på det samlede europæiske kartonmarked, kan sådanne individuelle oplysninger ikke i sig selv anses for tilstrækkelige til at rejse tvivl om Kommissionens skøn.

- 214 Som Kommissionen bekræftede i retsmødet, fremgår det af beslutningen, at der sondres mellem tre forskellige former for virkninger. Kommissionen har yderligere lagt til grund, at producenterne selv, samlet betragtet, anså prisinitiativerne for en succes.
- 215 Den første form for virkninger, som Kommissionen har taget hensyn til, og som ikke bestrides af sagsøgeren, er den omstændighed, at de aftalte prisforhøjelser faktisk blev meddelt kunderne. De nye priser tjente således som reference ved individuelle forhandlinger med kunderne om faktureringspriser (jf. bl.a. beslutningens betragtning 100 og betragtning 101, femte og sjette afsnit).
- 216 Den anden form for virkninger er den omstændighed, at udviklingen i faktureringspriserne fulgte udviklingen i de annoncerede priser. I denne forbindelse har Kommissionen gjort gældende, at »producenterne ikke [nøjedes] med at annoncere de aftalte prisforhøjelser, men tog også, med få undtagelser, strenge forholdsregler for at sikre, at forhøjelserne blev håndhævet over for kunderne« (beslutningens betragtning 101, første afsnit). Kommissionen har erkendt, at kunderne undertiden opnåede indrømmelser med hensyn til ikrafttrædelsestidspunktet for forhøjelserne, rabatter eller individuelle nedslag, bl.a. ved store ordrer, samt at »den gennemsnitlige nettoforhøjelse, der opnåedes efter rabatter, prisnedslag og andre indrømmelser, altid var mindre end hele den annoncerede forhøjelse« (beslutningens betragtning 102, sidste afsnit). Under henvisning til diagrammerne i LE-rapporten har den gjort gældende, at der i den periode, som beslutningen vedrører, var »en tæt lineær sammenhæng« mellem udviklingen i de annoncerede priser og i faktureringspriserne udtrykt i national valuta eller omregnet til ecu. Kommissionen konkluderer følgende: »De nettoprisstigninger, der blev indført, fulgte nøje de annoncerede prisstigninger, endskønt der forekom en vis tidsforskydning. Rapportens forfatter indrømmede under den mundtlige høring, at dette var tilfældet for 1988 samt 1989« (beslutningens betragtning 115, andet afsnit).
- 217 Retten tiltræder, at Kommissionen ved sin vurdering af denne anden form for virkninger med rette kunne anse den omstændighed, at der var en lineær sammenhæng

mellem udviklingen i de annoncerede priser og faktureringspriserne, for bevis for, at prisinitiativerne fik virkning i denne henseende, hvilket var i overensstemmelse med producenterens mål. Det er ubestridt, at den praksis, der følges på det relevante marked, hvorefter der føres individuelle forhandlinger med kunderne, indebærer, at faktureringspriserne generelt ikke er identiske med de annoncerede priser. Det kan derfor ikke påregnes, at stigningerne i faktureringspriserne er identiske med de annoncerede prisstigninger.

- 218 Med hensyn til den indbyrdes sammenhæng mellem forhøjelserne af de annoncerede priser og faktureringspriserne har Kommissionen med rette henvist til LE-rapporten, der er en analyse af udviklingen i kartonpriserne i den periode, beslutningen omhandler, og som bygger på oplysninger fra en række producenter.
- 219 Tidsmæssigt bekræfter rapporten imidlertid kun til dels, at der var tale om en »tæt lineær sammenhæng«. Gennemgangen af perioden fra 1987 til 1991 omfatter tre særskilte underperioder. Under høringen for Kommissionen refererede LE-rapportens forfatter sine konklusioner således: »Der er ikke nær overensstemmelse, end ikke tidsforskudt, mellem de annoncerede prisforhøjelser og markedspriserne i begyndelsen af undersøgelsesperioden, dvs. fra 1987 til 1988. En sådan overensstemmelse finder man derimod i 1988/1989, hvorefter den ophører og senere opfører sig noget underligt [*oddly*] i perioden 1990/1991« (protokollatet af den mundtlige høring, s. 28). Han oplyste endvidere, at de tidsmæssige forskydninger havde nær sammenhæng med ændringer i efterspørgslen (jf. bl.a. protokollatet af den mundtlige høring, s. 20).
- 220 Forfatterens mundtlige konklusion svarer til analysen i rapporten, bl.a. de sammenlignende diagrammer mellem udviklingen i annoncerede priser og faktureringspriser (LE-rapporten, diagram nr. 10 og 11, s. 29). På grundlag heraf må det fastslås, at Kommissionen kun delvis har ført bevis for, at der fandtes en sådan »tæt lineær sammenhæng«, som påstået.

- 221 Kommissionen oplyste under retsmødet, at den ligeledes havde taget hensyn til en tredje form for virkninger af det ulovlige samarbejde om priser, nemlig at faktureringspriserne var højere, end de ville have været uden det ulovlige samarbejde. Under henvisning til, at planlægningen af tidspunkter og den rækkefølge, hvori prisforhøjelserne skulle meddeles, blev foretaget af PWG, har Kommissionen i beslutningen anført, at »det under sådanne omstændigheder [er] utænkeligt, at den samordnede annoncering af prisforhøjelserne ingen virkning havde på de faktiske prisniveauer« (beslutningens betragtning 136, tredje afsnit). LE-rapporten indeholder (afsnit 3) imidlertid en model for udarbejdelse af prisprognoser på grundlag af objektive markedsvilkår. Det anføres i rapporten, at prisniveauet, bestemt på grundlag af objektive økonomiske forhold i perioden 1975-1991, herunder indbefattet den periode, som beslutningen omfatter, med ubetydelige afvigelser ville have udviklet sig identisk med de faktureringspriser, der anvendtes.
- 222 På trods af de anførte konklusioner giver analysen i rapporten ikke grundlag for at fastslå, at de samordnede prisinitiativer ikke gav producenterne mulighed for at opnå en højere faktureringspris end under en fri konkurrence. Som Kommissionen understregede i retsmødet, er det muligt, at de faktorer, analysen bygger på, påvirkes af det ulovlige samarbejde. Kommissionen har således med rette gjort gældende, at det ulovlige samarbejde f.eks. kunne bevirke, at virksomhedernes incitament til at nedbringe deres omkostninger var begrænset. Derimod har den ikke påvist direkte fejl i LE-rapportens analyse og har heller ikke fremlagt egne økonomiske analyser vedrørende den teoretiske udvikling i faktureringspriserne uden ulovligt samarbejde. Herefter kan dens anbringende om, at faktureringspriserne ville have været lavere, såfremt der ikke havde eksisteret et ulovligt samarbejde mellem producenterne, ikke tiltrædes.
- 223 Denne tredje form for virkninger af det ulovlige samarbejde om priser er derfor ikke bevist.
- 224 De ovenfor anførte konstateringer ændres ikke af producenternes subjektive vurdering, som Kommissionen anvender som grundlag for at antage, at kartellet var

meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål. Kommissionen har i denne forbindelse henvist til en fortegnelse over dokumenter, som den fremlagde i retsmødet. Selv om det antages, at Kommissionen kunne have underbygget sin opfattelse af, at prisinitiativerne havde succes, med dokumenter, der gav udtryk for visse producenters subjektive opfattelse, må det konstateres, at flere virksomheder, bl.a. sagsøgeren, i retsmødet med rette har henvist til talrige andre sagsakter, der viser producenternes problemer med at gennemføre de aftalte prisforhøjelser. Henset hertil er Kommissionens henvisning til producenternes egne redegørelser ikke tilstrækkelig til at begrunde den slutning, at kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål.

- 225 På grundlag af det således anførte er de af Kommissionen anførte virkninger af overtrædelsen kun delvist bevist. Retten vil tage stilling til betydningen af denne konstatering for bødespørgsmålet, hvor Retten har fuld prøvelsesret, i forbindelse med vurderingen af den konstaterede overtrædelses grovhed (jf. nedenfor, præmis 246).

Anbringendet om, at der ikke fandtes noget sanktionssystem, der skulle tvinge virksomhederne til at overholde de af kartellet opstillede regler

Parternes argumenter

- 226 Sagsøgeren har gjort gældende, at det forhold, at der ikke blev truffet nogen foranstaltninger — af økonomisk eller moralsk karakter — for at tvinge virksomhederne til at følge de annoncerede prisstigninger, bør medføre en nedsættelse af bøden. Kommissionens påstand om, at der fandtes et sanktionssystem, er forkert og støttes ikke af beviser.

- 227 Ifølge en erklæring af 22. marts 1993 afgivet af hr. Roos (som repræsenterede Feldmühle under PWG's møder og har afgivet erklæringen på sagsøgerens begæring) blev sagsøgeren ganske vist afkrævet en forklaring på, hvorfor selskabet ikke optrådte kooperativt. Dette er imidlertid ikke nogen sanktion. Sagsøgeren ændrede ikke sin indstilling, og virksomhedernes adfærd beroede på deres egne frivillige beslutninger. Heller ikke i Stora's redegørelser nævnes der noget sanktionssystem.

Rettens bemærkninger

- 228 I modsætning til hvad sagsøgeren gør gældende, påstås det på intet sted i beslutningen, at dennes adressater havde indført et »sanktionssystem« med henblik på at tvinge virksomhederne til at overholde de af kartellet truffne beslutninger. Sagsøgeren har i øvrigt ikke præciseret, hvilke af Kommissionens konstateringer i beslutningen der skulle være forkerte.
- 229 Endelig fremgår det ikke af beslutningens betragtning 167-172, at der ved bødeudmålingen blev taget hensyn til eventuelle sanktions- eller tvangsforanstaltninger.
- 230 Under disse omstændigheder kan anbringendet ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at det generelle bødeniveau er for højt

Parternes argumenter

- 231 Sagsøgeren har henvist til, at det fremgår af de oplysninger, der blev givet under pressekonferencen den 13. juli 1994 af det medlem af Kommissionen, der er

ansvarlig for konkurrencepolitikken, at de bøder på 9%, der blev pålagt de påståede »hovedmænd« i kartellet, udgør den maksimale bøde eller så godt som.

- 232 Den i det foreliggende tilfælde konstaterede overtrædelse er imidlertid ikke den mest forkastelige overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1. Sagsøgeren har understreget, at der ikke var tale om nogen mængdetilpasning, at prisforhøjelserne ikke var resultatet af en aftale, men blot kom i stand ved en samordning mellem producenterne, at overtrædelserne ikke blev gennemtvunget ved hjælp af et sanktions-system, og at de højst havde meget begrænsede virkninger på markedet. Bøden bør også nedsættes, fordi Fides' informationsudvekslingssystem blev anset for et element, der gjorde overtrædelsen særlig forkastelig.
- 233 Desuden fejlbedømte Kommissionen efter sagsøgerens opfattelse overtrædelsernes grovhed, idet den ikke tog hensyn til, at de fandt sted inden for rammerne af en brancheorganisation, der udførte lovlige opgaver.
- 234 Endelig antog Kommissionen med urette, at møderne i PG Paperboard var hemmelige. Der fandtes deltagerlister, og når der ikke blev ført protokol, skyldes dette indholdet af drøftelserne under møderne. Det følger i øvrigt af sagens natur, at der ikke føres protokol i forbindelse med et samarbejde, der bl.a. omfatter drøftelser i konkurrencebegrænsende øjemed.
- 235 Sagsøgeren har konkluderet, at den i det foreliggende tilfælde konstaterede overtrædelse langt fra er lige så grov som de karteller, Kommissionen tidligere har afsløret (jf. bl.a. polypropylen-beslutningen).

- 236 Kommissionen er af den opfattelse, at overtrædelsens grovhed fuldt ud retfærdiggør bødernes størrelse. Den har henvist til, at det omhandlede kartel ikke blot omfattede aftaler om priser og om opdeling af markedet, men også foranstaltninger med henblik på styring af kartonleverancerne og foranstaltninger, der fremmede gennemførelsen af prisinitiativerne og forhindrede en normal prisudvikling. Det er åbenlyst, at disse handlinger er ulovlige, idet aftaler om priser og om opdeling af markederne er udtrykkeligt forbudt ved traktatens artikel 85.
- 237 Sagsøgerens argument om, at PG Paperboard i det væsentlige udførte opgaver, der er normale for en branchorganisation, er hverken troværdigt eller underbygget. Det spiller i øvrigt ingen rolle, om PG Paperboard eventuelt også måtte have forfulgt lovlige mål.
- 238 En anden vigtig faktor ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed er kartellets hemmeligholdelsespraksis. Det er ganske vist typisk kendetegnende for ulovlige aftaler, at der ikke findes nogen notater, men de af PG Paperboard truffne foranstaltninger går langt ud over en traditionel hemmeligholdelse. Medlemmerne fik udtrykkelige instrukser om ikke at tage notater, hvilket Gruber & Weber's administrerende direktør erkendte under høringen (protokollatet, s. 46). Endvidere forsøgte virksomhederne at skjule aftalernes eksistens ved i forbindelse med hvert enkelt prisinitiativ at ændre den rækkefølge, hvori virksomhederne annoncerede de omhandlede prisforhøjelser (beslutningens betragtning 73).
- 239 Kommissionen har endelig anført, at der ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed også skal tages hensyn til de andre kriterier, der er nævnt i beslutningens betragtning 168.

Rettens bemærkninger

- 240 På baggrund af Rettens bemærkninger i forbindelse med undersøgelsen af sagsøgerens anbringender til støtte for påstanden om, at beslutningens artikel 1 annulleres helt eller delvis, må sagsøgerens argumenter om, at der ikke skete mængde-tilpasning og ikke fandtes prisaftaler, forkastes. Det samme gælder argumentet om, at der ikke fandtes noget »sanktionssystem« (jf. ovenfor, præmis 228 og 229).
- 241 I den foreliggende sag har Kommissionen fastsat det generelle bødeniveau under hensyn til overtrædelsens varighed (beslutningens betragtning 167) samt ud fra følgende overvejelser (betragtning 168):
- »— Hemmelige aftaler om prisfastsættelse og opdeling af markeder er efter selve deres beskaffenhed stærkt konkurrencebegrænsende.
 - Kartellet dækkede stort set hele Fællesskabets område.
 - EF-markedet for karton er en betydningsfuld industrisektor, der repræsenterer indtil 2,5 mia. ECU hvert år.
 - De virksomheder, der deltog i overtrædelsen, tegner sig for stort set hele markedet.
 - Kartellet blev drevet i form af et system med regelmæssige, institutionaliserede møder, som havde til formål at regulere markedet for karton i EF i de mindste enkeltheder.

- Der blev taget omhyggelige skridt til at skjule den sande beskaffenhed og det sande omfang af de hemmelige aftaler (manglen på officielle mødereferater eller dokumentation vedrørende PWG og JMC; deltagerne blev tilskyndet til ikke at tage referat; tidspunkterne for og rækkefølgen, i hvilken prisstigningerne blev annonceret, blev iscenesat, således at man var i stand til at hævde, at man blot 'fulgte efter', osv.).
- Kartellet var meget succesfuldt med hensyn til opnåelse af sine mål.«

242 Endvidere fremgår det, som allerede nævnt, af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at der blev pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af omsætningen på kartonmarkedet i Fællesskabet i 1990 i de virksomheder, beslutningen var rettet til, og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende.

243 Det understreges for det første, at Kommissionen ved fastlæggelsen af det generelle bødeniveau kan tage hensyn til, at åbenbare overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler fortsat er relativt hyppige, hvorfor den har adgang til at forhøje bødeniveauet for at forstærke deres forebyggende virkning. Den omstændighed, at Kommissionen tidligere har pålagt bøder af en bestemt størrelsesorden i tilfælde af visse typer overtrædelser, kan ikke berøve den mulighed for at forhøje dette niveau inden for de i forordning nr. 17 angivne rammer, hvis det er nødvendigt for at gennemføre Fællesskabets konkurrencepolitik (jf. bl.a. Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, *Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, Sml. s. 1825, præmis 105-108, og *ICI-dommen*, a.st., præmis 385).

244 Kommissionen har for det andet med rette hævdet, at der som følge af sagens særlige omstændigheder ikke kan foretages en umiddelbar sammenligning mellem det generelle bødeniveau i denne beslutning og det bødeniveau, Kommissionen har anvendt i sin hidtidige beslutningspraksis, herunder navnlig i polypropylen-

beslutningen, som efter Kommissionens egen opfattelse er den, der bedst kan sammenlignes med den foreliggende sag. Til forskel fra polypropylen-beslutningen er der i den foreliggende sag generelt ikke taget hensyn til formildende omstændigheder ved fastsættelsen af det generelle bødeniveau. De forholdsregler, der blev truffet med henblik på at skjule det ulovlige samarbejde, viser, at virksomhederne fuldt ud var vidende om, at deres adfærd var ulovlig. Kommissionen kunne derfor tillægge disse foranstaltninger betydning ved sin vurdering af overtrædelsens grovhed, idet de må anses for en særlig skærpende omstændighed ved overtrædelsen, der karakteriserer denne i forhold til de overtrædelser, som Kommissionen tidligere har fastslået.

245 Retten lægger for det tredje vægt på, at overtrædelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, var langvarig og åbenbar, uanset den advarsel, der må antages at ligge i Kommissionen hidtidige beslutningspraksis, herunder polypropylen-beslutningen. Sagsøgerens argument om, at PG Paperboard udførte lovlige opgaver, er irrelevant, idet det er blevet fastslået, at brancheorganisationens organer, særlig PWG og JMC, hovedsagelig havde et konkurrencebegrænsende formål.

246 Af disse grunde finder Retten, at de kriterier, der er anført i beslutningens betragtning 168, kan begrunde det generelle bødeniveau, som Kommissionen har fastsat. Retten har ganske vist fastslået, at virkningerne af det ulovlige samarbejde om priser, som Kommissionen har taget i betragtning ved den generelle bødeudmåling, kun delvis er bevist. Når henses til de ovenfor anførte betragtninger, er dette forhold imidlertid ikke af væsentlig betydning ved bedømmelsen af overtrædelsens grovhed. Den omstændighed, at virksomhederne faktisk annoncerede de aftalte prisforhøjelser, og at de annoncerede priser dannede grundlag for fastsættelsen af de individuelle faktureringspriser, er i sig selv tilstrækkelig til at fastslå, at såvel formålet med som virkningen af det ulovlige samarbejde om priser var at skabe en alvorlig konkurrencebegrænsning. Retten, der har fuld prøvelsesret, finder derfor ikke, at der er grundlag for en nedsættelse af det generelle bødeniveau, som Kommissionen har fastsat, når henses til de virkninger af overtrædelsen, der er konstateret.

247 Anbringendet kan derfor ikke tiltrædes.

Anbringendet om en fejlurdering fra Kommissionens side af sagsøgerens deltagelse i kartellet

Parternes argumenter

248 Sagsøgeren har gjort gældende, at den bøde, der er pålagt selskabet, er for høj, idet Kommissionen har fejlbedømt selskabets deltagelse i overtrædelsen.

249 For det første har Kommissionen ikke taget tilstrækkeligt hensyn til sagsøgerens begrænsede deltagelse i møderne i PG Paperboard's forskellige organer.

250 Hvad angår PWG anså Kommissionen med urette sagsøgeren for at have været »medlem« heraf siden 1988 (beslutningens betragtning 170, tredje afsnit). En repræsentant for sagsøgeren deltog ganske vist tilsyneladende i et møde i PWG i februar/marts 1988, men han underrettede hverken selskabets ledelse om sin deltagelse i mødet eller om PWG's eksistens. Ledelsen fik først kendskab til PWG's eksistens på PG Paperboard's generalforsamling i maj 1988 i Barcelona. De var blevet opfordret til at deltage i mødet i PWG, og de besluttede alene at overvære dette møde, som fandt sted forud for mødet i PC, for at gøre sig bekendt med indholdet af drøftelserne. Da møderne i det pågældende organ ikke havde nogen interesse for dem, deltog de ikke i flere møder i 1988.

- 251 Først i maj 1989 begyndte sagsøgeren at deltage mere eller mindre regelmæssigt i PWG's møder. Feldmühle's repræsentant under PWG's møder (hr. Roos) besøgte i perioden 1988-1989 to gange sagsøgerens ledelse for at overtale dem til at deltage regelmæssigt i møderne. Sagsøgerens beslutning om at deltage i møderne skyldes, at de store koncerner, der allerede kontrollerede markedet på daværende tidspunkt, kunne have startet en priskrig med henblik på at fortrænge de små konkurrenter fra markedet. For at kunne bevare sin selvstændighed besluttede sagsøgeren derfor at deltage i PWG's møder, således at selskabet kunne få adgang til informationsudvekslingen mellem virksomhederne i PWG og JMC.
- 252 Sagsøgeren deltog kun i ni af de 21 møder i PWG, som Kommissionen har godtgjort (beslutningens betragtning 39).
- 253 Hvad angår de andre organer i PG Paperboard har sagsøgeren anført, at selskabet kun sporadisk eller slet ikke deltog i disses møder. Det deltog således fra marts 1988 til april 1991 i otte møder i JMC og fra 1986 til 1991 i syv af de elleve møder i PC, som Kommissionen har godtgjort, hvorimod det aldrig deltog i DØU's møder.
- 254 For det andet har Kommissionen ifølge sagsøgeren ikke taget behørigt hensyn til selskabets fuldstændigt passive rolle i PG Paperboard's forskellige organer. Sagsøgeren har på dette punkt henvist til hr. Roos' erklæring (jf. ovenfor, præmis 227), som bekræfter, at sagsøgeren først deltog i PWG's møder efter at være blevet overtalset hertil af hr. Roos, og at selskabet spillede en passiv rolle, idet det navnlig ikke havde nogen andel i indgåelsen af aftalerne. Hr. Roos' erklæring bekræfter også, at sagsøgeren spillede en passiv rolle i JMC og dér nærmest blev betragtet som en genstridig og ikke særlig samarbejdsvillig deltager.

- 255 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet ikke spillede nogen rolle i forbindelse med udvekslingen af oplysninger mellem PWG og PC.
- 256 Kommissionen har henvist til, at sagsøgeren har erkendt, at selskabet har deltaget i møder i tre af PG Paperboard's fire organer. På mange af de møder, som selskabet deltog i, informerede deltagerne hinanden om prisforhøjelser, kapaciteter, mængder og eventuelle produktionsstandsninger, idet de foretog samordninger i så henseende. Desuden indrettede sagsøgeren sin adfærd efter de andre virksomheders handlinger — i hvert fald med hensyn til prisforhøjelserne — og selskabet benyttede således de erhvervede oplysninger til egen fordel.
- 257 Kommissionen har endvidere anført, at sagsøgeren var medlem af PWG fra 1988 og deltog i næsten alle dette organs møder fra 1989. PWG var det centrale organ i kartellet, hvor dets strategier blev drøftet og fastlagt. Sagsøgerens deltagelse i dette organs møder retfærdiggør den antagelse, at selskabet deltog i kartellet i et omfang, der lå over middel.
- 258 På baggrund af denne deltagelse fra sagsøgerens side i møderne i kartellets centrale organ og selskabets stilling som den næststørste tyske producent af GD-kvaliteter indtog Kommissionen med rette det standpunkt, at der burde pålægges selskabet en større bøde — på ca. 8% af dets omsætning af karton inden for Fællesskabet i 1990 — end de virksomheder, der deltog i kartellet i gennemsnitligt omfang. Kommissionen tog imidlertid behørigt hensyn til, at sagsøgeren ikke havde spillet en lige så betydningsfuld rolle som de store industrikoncerner, idet den ikke pålagde selskabet en bøde, der kan sammenlignes med dem, der blev pålagt »hovedmændene« i kartellet.
- 259 Kommissionen har endelig anført, at sagsøgeren ikke bør få held med sit forsøg på at bagatellisere sin rolle i kartellet under henvisning til hr. Roos' erklæring. Selv

hvis det antages, at de andre deltagende virksomheder anså sagsøgeren for ikke at være særlig samarbejdsvillig, ændrer dette ikke noget ved, at selskabet deltog i prisinitiativerne og således bidrog til kartellets succes.

Rettens bemærkninger

260 Som allerede nævnt, fremgår det af Kommissionens svar på et skriftligt spørgsmål fra Retten, at der blev pålagt bøder, der for »hovedmændene« i kartellet som udgangspunkt var på 9% af omsætningen på kartonmarkedet i Fællesskabet i 1990 i de virksomheder, beslutningen var rettet til, og på 7,5% for de øvrige virksomheders vedkommende. Det fremgår også af ovenstående, at der blev pålagt sagsøgeren en bøde på 8% af selskabets omsætning på Fællesskabets kartonmarked i 1990, hvilket beløb blev nedsat med en tredjedel, fordi selskabet i sit svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionen lagde vægt på over for selskabet.

261 Med henblik på vurderingen af, om dette bødeniveau er berettiget, skal det først konstateres, at sagsøgeren har anerkendt, at selskabet deltog i et møde i PWG i maj 1988 og deltog »mere eller mindre regelmæssigt« (»eine mehr oder weniger regelmäßige Teilnahme«) i dette organs møder fra maj 1989. Sagsøgeren har endvidere tilkendegivet, at selskabet i forbindelse med dets advokats efterforskning har erfaret, at en tidligere direktør »tilsyneladende deltog i et enkelt møde i PWG i februar/marts 1988« (»offenbar im Februar/März 1988 an einer einzigen Sitzung der PWG teilgenommen hat«) uden at underrette ledelsen om sin deltagelse i mødet eller om PWG's eksistens. Det skal i denne forbindelse understreges, at Kommissionen ganske vist har anført, at sagsøgeren var »medlem« af PWG fra 1988 (beslutningens betragtning 170, tredje afsnit), men at den ikke har gjort gældende, at sagsøgeren deltog i andre møder i PWG end dem, sagsøgeren selv har nævnt.

- 262 Det fremgår af Rettens bemærkninger til de anbringender, som sagsøgeren har påberåbt sig til støtte for sin påstand om hel eller delvis annullation af beslutningens artikel 1, at Kommissionen har bevist karakteren af PWG's opgaver som anført i beslutningen.
- 263 Kommissionen har således med føje kunnet lægge til grund, at de virksomheder, herunder sagsøgeren, der deltog i organets møder, måtte anses for »hovedmænd« i den konstaterede overtrædelse, og at de derfor måtte bære et særligt ansvar (jf. beslutningens betragtning 170, første afsnit). Den betragtede imidlertid ikke sagsøgeren som en af »hovedmændene« i den konstaterede overtrædelse, fordi selskabet ikke syntes at have spillet en lige så betydningsfuld rolle i forbindelse med fastlæggelsen af kartellets politik som de øvrige deltagere i dette organs møder (beslutningens betragtning 170, tredje afsnit).
- 264 Kommissionen anlagde således en korrekt vurdering af sagsøgerens rolle, idet den tog hensyn til, at sagsøgeren havde deltaget i møderne i PWG, hvor de vigtigste konkurrencebegrænsende beslutninger blev truffet, og til, at selskabet havde spillet en mindre betydningsfuld rolle i forbindelse med fastlæggelsen af kartellets politik. Kommissionen tog i denne forbindelse ligeledes behørigt hensyn til de oplysninger vedrørende sagsøgerens rolle i kartellet, der er indeholdt i den af hr. Roos afgivne erklæring.
- 265 Under disse omstændigheder kan sagsøgerens forklaring om, at selskabet kun deltog i PWG's møder for at få adgang til informationsudvekslingen mellem de i dette organ repræsenterede virksomheder, kun siges at bekræfte, at selskabet hovedsagelig deltog i konkurrencebegrænsende øjemed.
- 266 Endelig bemærkes, at Kommissionen i betragtning af sagsøgerens deltagelse i møderne i PWG, hvor de vigtigste konkurrencebegrænsende beslutninger blev truffet, med rette anså den af sagsøgeren begåede overtrædelse for at være grovere

end den, der blev begået af de virksomheder, der blev betegnet som »almindelige medlemmer« af kartellet og ikke var repræsenteret i PWG.

267 Ud fra alle disse betragtninger kan det omhandlede anbringende ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at der ikke blev taget tilstrækkeligt hensyn til sagsøgerens samarbejde under proceduren

Parternes argumenter

268 Anbringendet omfatter tre led.

269 Som det første led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at Kommissionen burde have taget hensyn til, at selskabet gav en ærlig og fuldstændig besvarelse af Kommissionens begæring om oplysninger i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17. Eftersom Kommissionen ikke havde foretaget kontrolundersøgelser hos sagsøgeren, vidste denne ikke, at Kommissionen var kommet i besiddelse af dokumenter, der gav den grundlag for at konkludere, at der forelå en grov overtrædelse af traktatens artikel 85. Desuden var sagsøgeren ikke bekendt med alle de faktiske omstændigheder, Kommissionen havde konstateret, på grund af selskabets begrænsede deltagelse i PG Paperboard. Under disse omstændigheder kunne selskabet ikke allerede på dette tidspunkt samarbejde mere aktivt med Kommissionen.

270 Som det andet led i anbringendet har sagsøgeren anført, at det forhold, at selskabet straks efter de af Kommissionen den 23. april 1991 foretagne kontrolundersøgelser ophørte med at deltage i møderne i PG Paperboard og i alle andre eventuelle ulov-

lige handlinger, efter retspraksis og Kommissionens praksis må anses for en formildende omstændighed (jf. bl.a. Rettens dom af 7.7.1994, sag T-43/92, Dunlop Slazenger mod Kommissionen, Sml. II, s. 441, præmis 146).

271 Som det tredje led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at Kommissionen i forbindelse med bøudedmålingen ikke tog hensyn til selskabets aktive samarbejde, som bidrog til den hurtige afslutning af proceduren. Sagsøgeren blev først efter fremsendelsen af meddelelsen af klagepunkter bekendt med, at Kommissionen anså selskabet for at have gjort sig skyldig i en grov overtrædelse af traktatens artikel 85. Ved skrivelse af 23. marts 1993, dvs. før udløbet af fristen for fremsendelse af bemærkninger til meddelelsen af klagepunkter, erkendte sagsøgeren, at selskabet havde tilsidesat traktatens artikel 85 ved at have deltaget i drøftelser om prisforhøjelser og i en generel udveksling af synspunkter omkring fastholdelse af de solgte mængder. Denne erkendelse af en overtrædelse af traktatens artikel 85 blev fremsat helt frivilligt og fik åbenbart andre virksomheder til ligeledes at erkende overtrædelsen eller i hvert fald undlade at bestride kernen heri.

272 Sagsøgeren var den eneste virksomhed, der under høringen for Kommissionen udtrykkeligt tilkendegav, at den i det væsentlige ikke bestred den af Kommissionen påståede overtrædelse. Den var også — bortset fra Cascades — den eneste virksomhed, der meddelte samtlige datoer for de møder, den deltog i. Endelig var det sagsøgeren, der tilstillede Kommissionen hr. Roos' erklæring, som Kommissionen gentagne gange henviste til under høringen, og som der også indirekte henvises til i beslutningens betragtning 59, hvori det nævnes, at sagsøgeren var blevet kaldt til orden, fordi selskabet havde øget sin markedsandel.

273 Da der ikke blev taget hensyn til dette aktive samarbejde, er sagsøgeren blevet forfordelt, navnlig i forhold til Stora. Stora samarbejdede først med Kommissionen efter de af denne gennemførte kontrolundersøgelser. Desuden havde Stora ikke alene kendskab til de belastende dokumenter, Kommissionen havde fundet hos Stora-koncernens virksomheder, men også til de dokumenter, der blev fundet hos andre virksomheder. Endelig fremgår det af korrespondancen mellem Stora og

Kommissionen (bilag 34-43 til meddelelsen af klagepunkter), at Stora ikke straks tilstod alt, idet Kommissionen tværtimod måtte lokke de forskellige oplysninger ud af virksomheden. Under disse omstændigheder burde sagsøgeren være blevet belønnet for sit samarbejde i samme omfang som Stora, dvs. med en bødenedsættelse på to tredjedele.

- 274 Kommissionen gav i øvrigt ikke de små producenter mulighed for at samarbejde på et tidligt stadium, idet disse producenter hverken havde kendskab til Stora's samarbejde eller til de beviser, Kommissionen lå inde med.
- 275 Sagsøgeren har endelig anført, at selskabet som følge af, at der ikke blev taget hensyn til de forhold, der godtgør, at det samarbejdede aktivt med Kommissionen, også er blevet forfordelt i forhold til de andre virksomheder, der fik deres bøder nedsat med en tredjedel, fordi de ikke bestred de væsentligste faktiske forhold.
- 276 Kommissionen har erindret om, at sagsøgerens bøde blev nedsat med en tredjedel, fordi selskabet ikke bestred de væsentligste faktiske forhold, der blev lagt vægt på i meddelelsen af klagepunkter (beslutningens betragtning 172). Der var ingen grund til at give sagsøgeren en større nedsættelse.
- 277 Det forhold, at sagsøgeren besvarede begæringen om oplysninger ærligt og fuldstændigt, kan ikke begrunde en bødenedsættelse, da selskabet var retligt forpligtet til at handle således.
- 278 Der kan ikke gives sagsøgeren medhold i, at selskabet ikke kunne samarbejde aktivt på et tidligt stadium. Det stod tværtimod sagsøgeren frit for at klarlægge de faktiske omstændigheder og således bidrage aktivt til en hurtig afslutning af proceduren. I øvrigt overvurderer sagsøgeren værdien af hr. Roos' erklæring, som ikke

blot bidrog til at klarlægge de faktiske omstændigheder, men også til at forsvare sagsøgeren.

- 279 Sagsøgeren er således ikke blevet forfordelt i forhold til Stora. Stora samarbejdede spontant og bidrog aktivt og væsentligt til klarlæggelsen af de faktiske omstændigheder i sit svar på begæringerne om oplysninger af 30. august og 23. oktober 1991. Sagsøgeren anerkendte derimod først ved en skrivelse af 23. marts 1993, dvs. efter meddelelsen af klagepunkter, at selskabet muligvis havde deltaget i en overtrædelse af konkurrencereglerne. Sagsøgerens samarbejde begrænsede sig også på dette stadium til, at selskabet ikke bestred de væsentligste klagepunkter, der var rejst i forhold til det. En sådan handlemåde, som allerede er blevet belønnet med en bødenedsættelse på en tredjedel, kan ikke betragtes som et aktivt samarbejde.

Rettens bemærkninger

- 280 Sagsøgeren fik sin bøde nedsat med en tredjedel, fordi selskabet i henhold til beslutningen i sit svar på meddelelsen af klagepunkter ikke bestred de væsentligste af de faktiske forhold, som Kommissionen lagde vægt på over for selskabet.

- 281 Der er kun grundlag for en bødenedsættelse for samarbejde under den administrative procedure for Kommissionen, hvis den pågældende adfærd har gjort det lettere for Kommissionen at konstatere og bringe en overtrædelse til ophør (dommen i sagen ICI mod Kommissionen, a.st., præmis 393). Følgelig kan en virksomhed, der under den administrative procedure udtrykkeligt erklærer, at den ikke bestrider de faktiske forhold, som Kommissionen lægger vægt på over for den, antages at have bidraget til at lette Kommissionens opgave med hensyn til konstatering og bekæmpelse af overtrædelser af Fællesskabets konkurrenceregler. Kommissionen har

nemlig adgang til at betragte en sådan adfærd som udtryk for en vedgåelse af de faktiske forhold og dermed som et bevis for rigtigheden af de anførte påstande.

- 282 I det foreliggende tilfælde har sagsøgeren ikke godtgjort, at selskabet har samarbejdet med Kommissionen i et omfang, der går ud over en vedgåelse af de faktiske forhold, Kommissionen lagde til grund.
- 283 Som det første led i anbringendet gør sagsøgeren gældende, at selskabet gav en ærlig og fuldstændig besvarelse af den begæring om oplysninger, Kommissionen fremsatte over for selskabet i medfør af artikel 11 i forordning nr. 17. Det fremgår imidlertid af fast retspraksis, at et samarbejde ved undersøgelsen, der ikke går ud over de forpligtelser, der påhviler virksomhederne i henhold til artikel 11, stk. 4 og 5, i forordning nr. 17, ikke kan begrunde en bødenedsættelse (jf. f.eks. Rettens dom af 10.3.1992, sag T-12/89, Solvay mod Kommissionen, Sml. II, s. 907, præmis 341 og 342). I øvrigt kunne sagsøgeren, som deltog i overtrædelsen fra marts 1988 og således var bekendt med PWG's og JMC's opgaver, meget vel — i lighed med Stora — have samarbejdet mere aktivt med Kommissionen, end det var tilfældet, hvilket ville have begrundet en større bødenedsættelse. Det følger heraf, at sagsøgerens argument om, at selskabet på daværende tidspunkt ikke havde de fornødne oplysninger til at kunne hjælpe Kommissionen aktivt, må forkastes.
- 284 For så vidt angår anbringendets andet led, som går ud på, at sagsøgeren straks efter de af Kommissionen den 23. april 1991 foretagne kontrolundersøgelser (jf. ovenfor, præmis 8) ophørte med at deltage i PG Paperboard's møder og i alle andre eventuelle ulovlige handlinger, skal der erindres om, at overtrædelsernes grovhed skal fastslås på grundlag af en række forhold, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (jf. ovenfor, præmis 183). Også selv om det i princippet kan betragtes som en formildende omstændighed ved bedømmelsen af grovheden af en af en virksomhed begået overtrædelse, at overtrædelsen bringes til ophør inden fremsendelsen af meddelelsen af klagepunkter, var Kommissionen således ikke forpligtet til at anlægge en sådan vurdering under de særlige omstændigheder i nærværende sag. Da sagsøgeren intet har fremført, der kan godtgøre, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde har overskredet grænserne for det skøn, den råder over, når den skal

afgøre, hvilke kriterier der skal tages hensyn til ved bødeudmålingen, kan anbringendets andet led ikke tiltrædes.

285 Anbringendets tredje led om, at sagsøgeren samarbejdede aktivt med Kommissionen, kan heller ikke tiltrædes.

286 Sagsøgeren gør gældende, at selskabet gav fuldstændige oplysninger om sin deltagelse i møderne i PG Paperboard's forskellige organer. Desuden tilkendegav det under høringen for Kommissionen udtrykkeligt, at det ikke bestred de væsentligste faktiske forhold, der blev lagt vægt på over for selskabet. Et sådant samarbejde med Kommissionen kunne imidlertid ikke retfærdiggøre en større bødenedsættelse end den nedsættelse med en tredjedel, der blev givet selskabet. Hr. Roos' erklæring, som sagsøgeren tilstillede Kommissionen sammen med sit svar på meddelelsen af klagepunkter, indeholder intet, der har kunnet lette Kommissionens opgave mærkbart. Det skal i denne forbindelse blot bemærkes, at der i beslutningen kun et enkelt sted — i øvrigt indirekte — henvises til oplysningerne i den nævnte erklæring (betragtning 59, sidste afsnit).

287 For så vidt som sagsøgeren gør gældende, at selskabet er blevet diskrimineret i forhold til Stora, bemærkes, at ligebehandlingsprincippet, som er blandt fællesskabsrettens grundlæggende principper, efter fast retspraksis kun kan antages at være tilsidesat, såfremt ensartede situationer behandles forskelligt, eller forskellige situationer behandles ens, medmindre en sådan behandling er objektivt begrundet (Domstolens dom af 13.12.1984, sag 106/83, Sermide, Sml. s. 4209, præmis 28, og af 28.6.1990, sag C-174/89, Hoche, Sml. I, s. 2681, præmis 25, samt, i samme retning, Rettens dom af 15.3.1994, sag T-100/92, La Pietra mod Kommissionen, Sml. Pers. II, s. 275, præmis 50).

288 Stora har afgivet redegørelser til Kommissionen, der indeholder en meget nøje beskrivelse af overtrædelsens art og genstand, de forskellige organers opgaver i PG Paperboard og de enkelte producenters medvirken i overtrædelsen. Med disse redegørelser har Stora givet oplysninger, der går langt ud over, hvad Kommissionen kunne have krævet i henhold til artikel 11 i forordning nr. 17. Selv om Kommissionen i beslutningen har erklæret at have beviser, der bekræfter oplysningerne i Stora's redegørelser (beslutningens betragtning 112 og 113), fremgår det klart, at Stora's redegørelser efter Kommissionens opfattelse er det vigtigste bevis for overtrædelsen. Uden disse redegørelser havde Kommissionen i hvert fald haft langt større vanskeligheder ved at konstatere den overtrædelse, som er genstand for beslutningen, og at bringe den til ophør. På denne baggrund kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at selskabets bøde i medfør af ligebehandlingsprincippet burde være nedsat i samme omfang som Stora's.

289 Da sagsøgerens samarbejde med Kommissionen ikke gik ud over en anerkendelse af de faktiske forhold, der blev lagt vægt på over for selskabet, er dette heller ikke blevet diskrimineret i forhold til de andre virksomheder, der fik deres bøder nedsat med en tredjedel.

290 Ud fra disse betragtninger må anbringendet i det hele forkastes.

Anbringendet om, at sagsøgerens bøde er for høj i forhold til Kommissionens tidligere praksis

291 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen i henhold til sine egne udtalelser (*Trettende beretning om konkurrencepolitikken*, punkt 64) skal tage hensyn til proportionalitetsprincippet ved bødeudmålingen. Den bøde, der blev pålagt sagsøgeren, er imidlertid for høj i forhold til Kommissionens tidligere praksis.

- 292 Ifølge sagsøgeren har Kommissionen kun givet bøder på 3 mio. ECU til virksomheder med en omsætning på flere milliarder ECU. Desuden er sådanne bøder for det meste blevet pålagt for gentagne overtrædelser.
- 293 Retten har allerede fastslået, at det af Kommissionen fastlagte generelle bødeniveau var berettiget, selv i forhold til Kommissionens tidligere praksis (jf. ovenfor, præmis 240 ff.). Det er også blevet fastslået, at Kommissionen vurderede sagsøgerens rolle i forbindelse med overtrædelserne korrekt (jf. ovenfor, præmis 260 ff.).
- 294 Anbringendet kan herefter ikke tiltrædes.

Anbringendet om, at der ikke blev taget hensyn til, at sagsøgeren kun fremstiller ét produkt, og til selskabets begrænsede konkurrenceevne

Parternes argumenter

- 295 Sagsøgeren har anført, at Kommissionen ved bødeudmålingen skal tage udgangspunkt i den enkelte virksomheds samlede omsætning, der giver et indtryk af virksomhedens størrelse og økonomiske styrke (dommen i sagen Dunlop Slazenger mod Kommissionen, a.st., præmis 160). I sin dom af 14. juli 1994 i sagen Parker Pen mod Kommissionen (sag T-77/92, Sml. II, s. 549, præmis 94) fastslog Retten, at Kommissionen ikke kan fastsætte bøden alene på grundlag af omsætningen vedrørende de produkter, som er omfattet af overtrædelserne (jf. også dommen i sagen Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen, a.st., præmis 121).

- 296 I det foreliggende tilfælde tog Kommissionen imidlertid udelukkende hensyn til omsætningen vedrørende de produkter, der er omfattet af overtrædelsen. En virksomhed, der som sagsøgeren i det væsentlige opnår sin omsætning med et produkt, der er omfattet af overtrædelsen, bliver herved diskrimineret i forhold til de virksomheder, der også fremstiller andre produkter. Sagsøgerens bøde beløber sig således til en forholdsvis stor del af selskabets samlede omsætning, hvorimod eksempelvis Stora's bøde kun udgør en ubetydelig del af den samlede omsætning. Sagsøgeren rammes dermed langt hårdere af bøden, selv i forhold til virksomheder, der har gjort sig skyldige i en væsentlig grovere overtrædelse.
- 297 Sagsøgeren har endelig anført, at den urimeligt høje bøde vil gøre alvorligt indgreb i selskabets muligheder for at foretage investeringer i mange år og dermed øge risikoen for, at det bliver overtaget af en af de store virksomheder på markedet.
- 298 Kommissionen har gjort gældende, at det forhold, at sagsøgeren kun fremstiller et enkelt produkt, har medført, at selskabet har haft særlig fordel af kartellet, som berørte dets samlede kartonproduktion. Bøden blev derfor med rette fastsat på grundlag af selskabets omsætning på Fællesskabets kartonmarked. I øvrigt var sagsøgerens samlede omsætning i 1990 ca. 11 mio. ECU højere end den omsætning, bøden blev beregnet på grundlag af.

Rettens bemærkninger

- 299 Som allerede nævnt, skal overtrædelsernes grovhed fastslås på grundlag af en lang række forhold, uden at der er opstillet en bindende eller udtømmende liste over de kriterier, som obligatorisk skal tages i betragtning (jf. ovenfor, præmis 183).

300 Der kan efter omstændighederne bl.a. tages hensyn til antallet og værdien af de varer, som overtrædelsen omfatter, samt virksomhedens størrelse og dens økonomiske styrke og dermed den indflydelse, den kunne øve på markedet. Følgelig er det rimeligt, at Kommissionen ved fastsættelsen af bøden både tager hensyn til virksomhedens samlede omsætning, som giver et — om end omtrentligt og ufuldstændigt — indtryk af virksomhedens størrelse og økonomiske styrke, og til den del af omsætningen, som vedrører de varer, som er genstand for overtrædelsen, og som dermed kan give et indtryk af omfanget af overtrædelsen (dommen i sagen *Musique Diffusion française m.fl. mod Kommissionen*, a.st., præmis 120 og 121).

301 Endvidere bemærkes, at Kommissionen som udgangspunkt skal beregne de bøder, der skal pålægges virksomheder, som har medvirket i samme overtrædelse, efter en og samme metode (samme dom, præmis 122). Kommissionen kan derfor ikke kritiseres for, at den ved fastsættelsen af bøderne i det foreliggende tilfælde konsekvent baserede sig på den omsætning, de enkelte virksomheder opnåede på Fællesskabets kartonmarked i 1990 udelukkende ved salg af de varer, der er omfattet af overtrædelsen.

302 Under disse omstændigheder kan sagsøgeren ikke gøre gældende, at den af Kommissionen anvendte metode havde negative konsekvenser for selskabet, især da selskabet ikke har bestridt Kommissionens påstand om, at dets samlede omsætning i 1990 var højere end den, Kommissionen lagde til grund.

303 Dette anbringende kan derfor heller ikke tiltrædes.

304 Det følger af ovenstående betragtninger, at beslutningens artikel 1 bør annulleres i forhold til sagsøgeren, for så vidt som det fastslås i bestemmelsen, at sagsøgeren deltog i en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, inden marts 1988. Endvidere bør beslutningens artikel 2 annulleres delvis i forhold til sagsøgeren.

305 For så vidt angår bødens størrelse bør der tages hensyn til, at sagsøgeren kun kan gøres ansvarlig for en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i perioden fra marts 1988 til april 1991.

306 Da ingen af de øvrige anbringender, som sagsøgeren har gjort gældende til støtte for sin påstand om annullation eller nedsættelse af bøden, har kunnet tiltrædes, finder Retten, der har fuld prøvelsesret, at bøden bør fastsættes til 2 500 000 ECU.

Sagens omkostninger

307 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis hver af parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. Da sagsøgeren kun til dels har fået medhold, finder Retten under hensyn til sagens omstændigheder, at hver part bør bære sine egne omkostninger.

308 Sagsøgeren har nedlagt påstand om, at Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger, herunder udgifterne i forbindelse med etablering af en bankgaranti. Det fremgår imidlertid af fast retspraksis, at de udgifter, der er afholdt i forbindelse med etablering af en bankgaranti med henblik på at forhindre en tvangsfuldbyrdelse af beslutningen, ikke udgør udgifter, der er afholdt med henblik på sagens behandling, som omhandlet i procesreglementets artikel 91, litra b) (jf. Domstolens kendelse af 20.11.1987, sag 183/83, Krupp mod Kommissionen, Sml. s. 4611, præmis 10, og dommen i sagen Parker Pen mod Kommissionen, a.st., præmis 101).

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RET TEN (Tredje Udvidede Afdeling)

- 1) Artikel 1 i Kommissionens beslutning 94/601/EF af 13. juli 1994 om en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/C/33.833 — Karton) annulleres i forhold til sagsøgeren, for så vidt som tidspunktet for begyndelsen af den overtrædelse, der lægges sagsøgeren til last, blev fastsat til at ligge forud for marts 1988.

- 2) Artikel 2, stk. 1-4, i beslutning 94/601 annulleres i forhold til sagsøgeren, med undtagelse af følgende passager:

»De i artikel 1 nævnte virksomheder skal øjeblikkeligt bringe den omhandlede overtrædelse til ophør, såfremt dette ikke allerede er sket. De skal for fremtiden i forbindelse med deres aktiviteter i kartonbranchen afholde sig fra enhver form for aftale eller samordnet praksis, som kan have samme eller tilsvarende formål eller virkning, herunder enhver form for udveksling af forretningsmæssige oplysninger:

- a) hvorved deltagerne direkte eller indirekte oplyses om andre individuelle producenters produktion, salg, ordrebeholdninger, kapacitetsudnyttelsesgrader, salgspriser, omkostninger eller markedsføringsplaner.

Enhver ordning til udveksling af almindelige oplysninger, som de indgår, som f.eks Fides-systemet eller dets efterfølger, skal være udformet på en sådan måde, at den udelukker enhver form for oplysninger, på grundlag af hvilke individuelle producenters adfærd kan identificeres.«

3) Den bøde, der er pålagt sagsøgeren ved artikel 3 i beslutning 94/601, fastsættes til 2 500 000 ECU.

4) I øvrigt frifindes Kommissionen.

5) Hver part bærer sine egne omkostninger.

Vesterdorf

Briët

Lindh

Potocki

Cooke

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 14. maj 1998.

H. Jung

B. Vesterdorf

Justitssekretær

Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder	II - 1242
Retsforhandlinger	II - 1249
Parternes påstande	II - 1251
Påstanden om, at beslutningens artikel 1 annulleres helt eller delvis	II - 1252
Anbringendet om, at sagsøgeren ikke deltog i foranstaltninger med henblik på mængde-tilpasning	II - 1252
Parternes argumenter	II - 1252
Rettens bemærkninger	II - 1256
— Eksistensen af en samordning med hensyn til fastfrysning af markedsandele og kontrol med udbuddet	II - 1256
— Sagsøgerens faktiske adfærd	II - 1264
Anbringendet om en fejl fra Kommissionens side med hensyn til overtrædelsens varighed	II - 1265
Parternes argumenter	II - 1265
Rettens bemærkninger	II - 1267
Anbringendet om, at der ikke fandtes aftaler om prisforhøjelserne	II - 1274
Parternes argumenter	II - 1274
Rettens bemærkninger	II - 1276
Påstanden om annullation af beslutningens artikel 2	II - 1280
Parternes argumenter	II - 1280
Rettens bemærkninger	II - 1283
Påstanden om, at bøden annulleres eller nedsættes	II - 1289
Anbringendet om en tilsidesættelse af traktatens artikel 190 med hensyn til bødecudmålingen	II - 1289
Parternes argumenter	II - 1289
Rettens bemærkninger	II - 1292
Anbringendet om, at overtrædelserne ikke havde økonomiske konsekvenser	II - 1296
Parternes argumenter	II - 1296
Rettens bemærkninger	II - 1300
	II - 1329

Anbringendet om, at der ikke fandtes noget sanktionssystem, der skulle tvinge virksomhederne til at overholde de af kartellet opstillede regler	II - 1304
Parternes argumenter	II - 1304
Rettens bemærkninger	II - 1305
Anbringendet om, at det generelle bødeniveau er for højt	II - 1305
Parternes argumenter	II - 1305
Rettens bemærkninger	II - 1308
Anbringendet om en fejlurdering fra Kommissionens side af sagsøgerens deltagelse i kartellet	II - 1311
Parternes argumenter	II - 1311
Rettens bemærkninger	II - 1314
Anbringendet om, at der ikke blev taget tilstrækkeligt hensyn til sagsøgerens samarbejde under proceduren	II - 1316
Parternes argumenter	II - 1316
Rettens bemærkninger	II - 1319
Anbringendet om, at sagsøgerens bøde er for høj i forhold til Kommissionens tidligere praksis	II - 1322
Anbringendet om, at der ikke blev taget hensyn til, at sagsøgeren kun fremstiller ét produkt, og til selskabets begrænsede konkurrenceevne	II - 1323
Parternes argumenter	II - 1323
Rettens bemærkninger	II - 1324
Sagens omkostninger	II - 1326